

ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΩΝ
ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΕΝ Τῆ Π. Μ. Γ. ΣΧΟΛῆ
ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1920—21.

ΕΦΟΡΕΥΟΝΤΩΝ

τοῦ Σ. Ἁγίου Πισιδίας κ. Γερασίμου, προέδρου, καὶ τῶν κ. κ.
Γ. Ἀποστολίδου, Ι. Μιχαλακοπούλου, Κλεοβ. Κοκκολάτου,
Γ. Καραβεκυροῦ, Στ. Λεοντιάδου καὶ Σ. Καραίωσήφογλου.

σχολαρχοῦντος

τοῦ Μ. Κατηγητοῦ τοῦ Οἴκ. Θρόνου

αἰδ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΖΩΤΟΥ.

Ἐν ΤΥΒΙΓΓῆ (TÜBINGEN)

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Η. LAUPP JR

1921.

ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΩΝ
ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΕΝ Τῆ Π. Μ. Γ. ΣΧΟΛῃ
ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1920—21.

ΕΦΟΡΕΥΟΝΤΩΝ

τοῦ Σ. Ἀγίου Παιδείας κ. Γερασίμου, προέδρου, καὶ τῶν κ. κ.
Γ. Ἀποστολίδου, Ι. Μεγαλακοπούλου, Κλεοβ. Κοκκολάτου,
Γ. Καραβοκυροῦ, Στ. Λεοντιάδου καὶ Σ. Καρακωστήφογλου.

σχεδιασθέντος

τοῦ Μ. Καττήγητος τοῦ Οἴκ. Θρόνου
αἰδ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΖΩΤΟΥ.

Ἐν ΤΥΒΙΓΓῃ (TÜBINGEN)
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Η. LAUPP JR
1921.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

A'. — Τελετή ἐπί τῆ ἐνάρξεϊ τοῦ σχ. ἔ. 1920—21	σελ. 3—4
— Προσφωνήσις Σ. Τοποτηρητοῦ τοῦ Ο. Θρόνου ἐπί τῆ ἐγκαθιδρύσει τοῦ νέου Σχολάρχου Ἰλ. Ζώτου	3—4
— Ἀπάντησις τοῦ Σχολάρχου	5—10
— Ἐκθέσις πεπραγμένων (1919—1920) ὑπὸ τοῦ σχολάρχου κ. Ν. Βοῦρου	10—18
B'. — Μνημόσυνον ἐν τῷ Η. Ναφ. ἐπί τῆ ἑορτῆ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τελετὴ ἐν τῇ Σχολῇ	19—20
— Ἐκθέσις οἰκονομικῆ τῆς Σχολῆς ἀπαγγελθεῖσα ὑπὸ τοῦ γραμματέως ἐφόρου κ. Κλ. Κοκκολάτου	21—25
— Παιδαγωγικὴ ἀπαγγελθεῖσα ὑπὸ τοῦ γραμματέως καθηγητοῦ κ. Β. Α. Μυστακίδου	26—51
— Ἀρχαί τῆς Σχολῆς	52
— Καθηγητῶν Σύλλογος	52
— Περιεχόμενα	52

Ἡ παρούσα Ἐκθέσις ἐκδέχεται ἀποφάσει τῆς Σ. Ἐφορείας καὶ προθύμῃ ἐπιμελείᾳ τοῦ κ. Β. Α. Μυστακίδου, καθηγητοῦ, γραμματέως κατὰ τὸ ἔτος 1920—1921.

Μ. ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗ

A'.

Τῇ πρώτῃ Σεπτεμβρίου κατὰ τὰ εἰθισμένα ἐγένετο ἐπί τῆ ἐνάρξεϊ τῶν μαθημάτων τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους 1920—1921 ἡ ὀρισμένη τελετὴ τοῦ Ἁγιασμοῦ, εὐλογηθέντος ὑπὸ τῆς Α. Σ. τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ Ο. Π. Θρόνου μητροπολίτου Προύσης κ. κ. Δωροθέου. Ὁ Σ. Τοποτηρητὴς, ἀφ' οὗ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Ἰνδίκτου ἐχαριστάτησεν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναφ. ἀνῆλθε μετὰ τῶν ἁγίων συνοδικῶν καὶ τῆς πατριαρχικῆς ἀκολουθίας εἰς τὴν Σχολὴν καὶ μετὰ τὸν ἁγιασμόν, παρισταμένων τοῦ προέδρου τῆς Ἐφορείας σ. ἀ. Πισιδίας κ. Γερασίου καὶ ἐκ τῶν ἐφόρων τῶν κ. κ. Γ. Ἀποστολίδου, Κλ. Κοκκολάτου, Γ. Καρακουροῦ καὶ φιλομούσου κόσμου εὐχὴ ὀλίγου, ἐνώπιον τῶν κ. κ. καθηγητῶν καὶ μαθητῶν ἐγκαθίδρυσεν ἐν τῇ Σχολαρχίᾳ τῆς Μεγαλονύμου Σχολῆς ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει μητροπολίτου Σάρδεων Μιχαὴλ Κλεοβούλου τὸν νέον Σχολάρχην αἰδεσιμολογιώτατον κ. Ἀλέξανδρον Ζώτον, Μ. Κατηχητὴν τοῦ Ο. Θ. προσφωνήσας ἐν ἑλωσ πατρικῇ πρὸς τὴν Σχολὴν φωνῇ τάδε:

Ἡ Μήτηρ Ἑκκλησία δι' ἰδιαιτέρας στοργῆς περιβάλλουσα τὸ προσβυγενές τοῦτο τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Γένους Σεμναίων μετὰ πολλοῦ, ὡς εἰκόσ, ἐνδιαφέροντος παρακολουθεῖ ἐκάστοτε τὰ κατ' αὐτὸ ποθοῦσα πάντοτε ἵνα βλέπῃ αὐτὸ ἱστάμενον αἰγίλην εἰς τὴν περιωπῆν ἐκείνην, εἰς τὴν καὶ ὁ ἱερός σκοπὸς τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ καὶ αὐτὴ ἡ μεγάλτος ἀληθῶς ἱστορία τῆς ἐσχέσεως αὐτοῦ ἔταξαν. Ἐκ παραλλήλου δὲ πρὸς τὴν στοργὴν ταύτην τῆς Ἑκκλησίας καὶ

αἱ ταταγμένα ἐπ' αὐτὸ ἐκάστοτε ἐφορεῖαι ἀποτελούμεναι ἀπὸ τὰ προέχοντα στοιχεία τῆς ὁμογενείας διαρκῆς μέλημα αὐτῶν ἔθεντο τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν καὶ τὴν ἐνδεικνυομένην ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν περιστάσεων προαγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἰθρύματος. Ταιούτων μέλημα ὑπῆρξε τελευταῖον ἢ καταβλήθεισα φροντίς πρὸς ἐξεύρασιν τοῦ κατακλήλου προσώπου, τὸ ὁποῖον ἵνα συνεχίσῃ τὴν χρυσὴν ἀληθῶς σειρὰν τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐκόσμησαν τὸν θῶκον τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς καὶ τιμηθέντες ἐτίμησαν αὐτὴν διὰ τῆς ὑπερόχου δράσεως αὐτῶν. Φρονούμεν δὲ ἀδυστάτως ὅτι ἐν τῇ προσώπῳ τοῦ αἰδεσιμολογιωτάτου Μεγ. Κατηχητοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Ζώτου, κληθέντος ὡς διαδόχου τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει τελευταίου Σχολάρχου τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου Μιχαὴλ τοῦ Κλεοβούλου, εὖρεν ὀρισμένως ἢ Σχολῆ τὸν ὑπὸ τῆς σοβαρότητος τῆς θέσεως καὶ τῶν περιστάσεων ἐνδεικνυόμενον ἄνθρωπον, ὅστις καὶ ἡμᾶς δικαιοῦσα, πεποιθήκαμεν, εἰς τὸ ἀέριον τὰς ἐπ' αὐτοῦ στηριχθείσας προσδοκίας. Ἐφ' ᾧ καὶ μετὰ ἡάρρους ἀκαταγνώστου συνιστώμεν τὴν αἰδεσιμολογιότητα του εἰς τε τὸ διδάσκον κατήγητικὸν σῆμα τῆς Σχολῆς, καὶ εἰς τοὺς διδασκόμενους ὀπίστας τῆς χάριτος καὶ τοῦ λόγου ἐξαιτούμενοι ἀμέριστον ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν σεβασμὸν, τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν ἐκτίμησιν πάντων τῶν πιστῶς καὶ ἠερέστως ἐναγωνιζομένων ἐν τῇ πνευματικῇ ταύτῃ ἀμπέλῃ, ἣν διατηρεῖ ὁ "Υψίστος" εὐκλιματούσαν καὶ εὐκαρπον νῦν καὶ ἀεὶ. Γένετο.*

Μετὰ τὴν προσφώνησιν ταύτην μετὰ ἱερᾶς συγκινήσεως καὶ μεγάλου ἐνδιαφέροντος ἀκουσθεῖσαν, ὁ νέος Σχολάρχης αἰδεσιμολογιώτατος κ. Α. Ζώτος ἀναβάν τὸ βῆμα ἀπήγγειλε τὸν ἐπόμενον λόγον:

Σεβασμιώτατε,

Συγκεινιημένος βαθύτατα ἐνωτίσθην τῶν εὐφύμων λόγων καὶ τῆς φιλόφρονος προσομιλίας, τὴν ὁποίαν ἡ χαριτόβρυτος γλώσσα τῆς Ὑμ. Σεβασμιότητος, ἀπεύθυνε χαριστικῶς πρὸς ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον, ἐπισήμως σήμερον ἐγκαθιδρυόμενον ἐν τῇ ἀρχῇ, τῇ ἐμπιστευθείσῃ μοι παρὰ τῆς Σεπτῆς Μεγάλης τοῦ Χ. Ἐκκλησίας καὶ τῆς Σεβ. Ἐφορείας, ἐπισήμως σήμερον περιβαλλόμενον τὴν εὐφρονοβαρῆ τήβεννον τοῦ Ἰθύντορος τῆς μεγαλωνόμου ταύτης Πατριαρχικῆς τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ ἀναλαμβάνοντα τὰ ὑπεύθυνα καθήκοντα ἐπὶ τῆς ὑφικαρήμου ταύτης καὶ περιβλέπτου τῶν γραμμάτων ἀκροπόλεως.

Μυχίως σύνιδα, Σεβασμιώτατε, οἷον βᾶρος καταλογισμοῦ, πᾶσα εὐφημία Σου ὑποδύει καὶ οἷας ἀξιώσεις πᾶν ἐπαινετικὸν ῥήμα τοῦ στόματός Σου προδιαγράφει καὶ ἀπαιτεῖ. Ὡς ἡρακλείου ὁμοίωμα, ἀλλ' οὐχὶ μεθ' ὁμοίας ἡρακλείας ἀλκῆς, βασιλῆϊον σήμερον ἐπὶ τῶν ἀκισχύρων ὤμων μου τὸν εὐήλιον τῆς ἐλληνικῆς σοφίας χριστιανωθέντα οὐρανὸν, τὸν ἀενάως ἀναπέμποντα τὸ φῶς τὸ τελαυγὲς ἀνά τὴν Ἑλλάδα Ἀνατολήν. Ὑπὸ ταιούτων βᾶρος κεκυρωμένος καὶ ὑποτρέμων, παρίσταμαι πρὸ ὑμῶν τῶν ταγῶν τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως καὶ πορείας τοῦ γένους ἡμῶν, μετὰ παρρησίας καὶ ἀπεριφρόστως ὁμολογῶν, ὅτι γυμνὸς μὲν τῶν μέμνημένων ἱκανοτήτων εἰμί, φέρω ὅμως ἐν στέρεσις βαθύτατα τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὀφήλου μου καθήκοντος μετὰ τῆς αὐτῆ παραμαρτούσης μεγάλης εὐθύνης καὶ ἐνσταντισμένως εἰμί τὸ πανδαμάτωρ καὶ παντοκράτωρ ἐκείνο ἐθέλειν τὸ ἴσα τῇ δυνάσειαι προσομοιούμενον.

Βεβαίως, ἡ γλώσσα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς παρατηρητικότητος λαλεῖ καὶ οὐχὶ τοῦ αἰσθήματος, τὴν ἀντίποδα θέσιν ἐκείνης κρατοῦντος, ὅτι χιθιζὰ ἐξ Ἑσπερίας ἐπανακμήψας, ἐκ τοῦ βαθυσκίου ἐκείνου καὶ μολυβδοῦχου Βορρᾶ, τοῦ ἐμπνεόντος ἐμφρόθη τὴν σκέψιν καὶ εὐσταθῆ τὴν θέλησιν ἀπεργαζομένου, καὶ τὴν φιλοπονίαν ἀφυπνίζοντος, ἀποκαμίζω τὸ σιστήριον δι' ἐμὲ διδάχμα καὶ

τὸ παναληθέστατον τοῖς ἐμπεισιευμένοις μοι μᾶθημα, ὅτι ἡ ἐργατικότης καὶ ἡ ὀργανωμένη ἐθελασπονία εἶναι ἡ μοναδική καθ' ἑαυτὴν οὐσία τοῦ ἀνθρωπίνου βίου δύναμις, εἶναι ἡ ἐπὶ τὰ πρόσω πράγουσα, ἡ ἐπὶ τὸ βέλτιον τελειοῦσα καὶ ἡ τὰ μεγαλοῦργα κατορθοῦσα ἀφθαστος ἰκανότης. Οὐδεὶς βεβαίως, Σερρασμ., κήπος ἀπονύτατος ἀποδίδει καρπὸν, οὔτε ἀμητὸν ἀποφέρει γῆ ἀγεώργητος, οὔτε τὸ σῶμα χωρὶς ἰδρώτων ἔρρωται. Τὴν φιλοπονίαν ταύτην καὶ τὸ ἴσα τῇ δυνάσει θέλει, συνυφαίνων εἰς σημαίαν τῆς ἐμπιστευθείσης μοι ἐργασίας, θεῶ στήσω αὐτὴν ὑπερηφάνως κυματίζουσαν ἐπὶ τοῦ ὕψηλῳ καὶ ἐρυθοχρόου τούτου πύργου, ὅψ' ἐν σφυρηλατεῖται ἡ εὐπλοκτος νεολαία τοῦ γένους ἡμῶν, ὑπὸ τὸν ἀκαμπτον καὶ ἀκμάτων ἀκμονα τῆς σοφῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ ἡθεποιοῦντος Χριστοῦ.

Γνωρίζω πόσον ἡ πρὸ ἐμοῦ τρίτος ἀνάτης ἐστὶ καὶ ἰδρωτοφόρος καὶ μάλιστα ἐν τοῖς περιλάμπροις τούτοις καιροῖς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως, ἐν οἷς ἡ ἀπαίτησις τῆς ἐθναπρεποῦς μορφώσεως τῶν νέων καὶ τοῦ καθολικοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου, πρὸς ὃ κέκληται ἡ ἡμετέρα φυλή, ἡ ἀξίωσις προβάλλεται τὰ μάλιστα ἐπιτακτικῶς.

Σύνειδα βραδέως, πόσον δύσβατος καὶ πετρῶδης εἶναι ὁ δρόμος ὁ χαράττων τὴν Χριστιανοπρεπῆ μόρφωσιν τῶν τέκνων τοῦ γένους ἡμῶν σήμερον, ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν τῶν ἐσπαρμένων κατὰ τὸν πανευρωπαϊκὸν πόλεμον ἐν τῇ ἀγρῇ τῶν ἐλληγίδων οἰκογενειῶν καὶ ἐν μέσῳ τῶν ζιζανίων τῆς γενικῆς ἡθικῆς ἀναρχίας καὶ τῆς ἡθικῆς ἀναληγείας, ἀτινα ἐβλάστησαν κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν ἐν τῇ πεδίῳ τοῦ δημοσίου καὶ κοινωνικοῦ βίου τῆς πόλεως ἡμετέρας ταύτης πόλεως.

Ἡ τεραστία ἀντίθεσις σχολῆς, οἴκου καὶ κοινωνίας προσβάλλει τὴν πρακτικότητητα τοῦ νέου.

Τὸ ἐποικοδομητικὸν δίδαγμα τῆς Σχολῆς ἀνατρέπεται ὑπὸ τοῦ ἀντιστρόφου παραδείγματος τῆς σημερινῆς οἰκογενείας, καὶ τὰ ἡθικὰ σπέρματα αὐτῆς τὰ ἐν τῇ ψυχῇ τῶν μαθητῶν ἐνσπείρομενα,

σῆπονται ὑπὸ τοῦς φθοροποιῶς ὑετοῦς τοῦ σκυταίνου καὶ νεφελώδους κοινωνικοῦ οὐρανοῦ.

Δὲν ὑπάρχει δὲ ὁ ἀναγκαιὸς ἐκεῖνος συμμαχικὸς δεσμὸς γονέων καὶ σχολικῶν ἀρχῶν, τῶν ἐφορευουσῶν ἐπὶ ἡθικῆς διαπλάσεως τῶν νέων, ἡ δὲ κοινωνία ἡ ὡς ἰσχυρὸς ἡθικοπλαστικὸς παράγων θεωρουμένη, εἶναι κατ' ἀντίθεσιν ἀνατροπεὺς τῶν ἡθικῶν θεωριῶν καὶ καταστροφεὺς τῶν σχολικῶν θεμελιῶν.

Μόνον ἀδιάρρηκτὸς τις καὶ συνεχῆς σύνδεσις οἴκου καὶ σχολῆς, ἀρμονικὴ τις τῶν δύο ἡθικοπλαστικῶν δυνάμεων συμμαχία ἀσφαλίζει τὰ ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ δολίχου ἡθικὰ διαχαρτοῦμενα νεανικὰ βήματα.

Ἀναπαριστῶ ζωηρῶς ἀφ' ἐτέρου τοῦ ὕψους εἰς ὃ ἤρθη τὸ μεγαλῶνυμον τοῦτο τοῦ δούλου ἐλληγισμοῦ παιδευτήριον ἐν παλαιτάτοις καὶ δὴ στυγεραῖς χρόνοις, ἐν ἀντιστρόφῳ θέσει πρὸς τοὺς νῦν εὐτυχεῖς καιροὺς τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Γνωρίζω καλῶς, Σεβασμ., οἶαν καύχησιν καὶ εὐσημον ὑπερηφάνειαν ἔφερον ὁ δούλος τοῦ πατριαρχικοῦ θέματος Ἑλληγιν, ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ τὴν πνευματικὴν γαλούχησιν γαλουχηθεὶς καὶ ἐκ τῆς πολυχέμονος ταύτης πηγῆς τὴν ἐθνικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἀρδευσιν ἀρδεύσας καὶ περικοσμηθεὶς διὰ τοῦ πολλὰ ἐπαγγέλλοντος μεγάλου τύπου τοῦ Μεγαλοσχολίου.

Πολλοὶ σήμερον τοιοῦτοι τρόφιμοι τῆς Π. Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ὡς ἀφθιτον χάρμα καὶ καύχημα τὸ ἰδιαίτερον τοῦτο σῆμα ἐπὶ μετώπου φέροντες, ἀριθμοῦνται μεταξὺ τῶν ποικίλων τάξεων τοῦ γένους ἡμῶν ἀνά τοὺς πολυδαίδαλους κλάδους τῆς βιοτικῆς σταδιοδρομίας καὶ μεταξὺ τῶν γενναιοφρόνων δημιουργῶν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀναγεννήσεως στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν καὶ ἐπιστημόνων.

Ἄλλ' ἐνῆ ἐξωθεν, ὁ νικηφόρος καὶ ὠκύπους Ἑλληγιν ὀπλίτης, μετὰ ζήφους ἡκονημένου ὑπὸ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς πίστεως τῆς ἀγίας, καὶ ὁ μέγας κυβερνήτης μετὰ νοῦ πολυδέγμωνος καὶ ἐξέχου πολιτικῆς περινοίας ἐξήγγελλε τοῖς ἀλυτρώτοις τὸ τῆς

ἐθνικῆς ἀπελευθερώσεως εὐαγγέλιον, τὸ ἐναρμονισθὲν ἐνταῦθα ὑπὸ τὸν ἐρυθρόχροον τοῦτον πύργον παρὰ τῶν τότε σοφῶν καὶ μεγάλων τοῦ Γένους διδασκάλων, ἔνδον ἀτυχῶς, ἢ μάχαιρα τοῦ πνεύματος τῶν ἀλυπτῶτων ἡμβλύοντο ὑπὸ βίαν τυραννικοῦ πολιτεύματος ἤδη καταρρεύσαντες. Ὑπὸ τὴν ἐξοντωτικὴν καὶ στραγγαλιστικὴν τῆς ἑλληνικῆς σοφίας πολιτικὴν καὶ ἄλλοις τοῖς κρίμασι, οἷς μόνος ὁ Κύριος οἶδα, τὸ κλέος τῆς μεγαλωνύμου ταύτης Σχολῆς μονοῦ ἀπεσπέννυτο.

Ἄλλὰ προκαταρχόμενος τοῦ ἔργου μου κατὰ τὴν εὐσημον ταύτην στιγμήν, προάγωμαι εἰλικρινῆ καὶ ἔναρκον ὁμολογίαν πρὸς ὑμῶν ἵνα καταθέσω, ὅτι τοῦ περιλάμπρου ἐκείνου χιτῶνος, τὸν ὁποῖον οἱ λόγοι σοφίας καὶ ἠθους καὶ χαρακτήρος ἀληθῶς μεγάλοι τοῦ γένους διδασκαλοὶ ἀφυγοπύτως ἐξέφυγαν ἐν ἀρμοστῇ συμπράξει ὀτρυνῶν συναδέλφων, ὅπως ἐπικλιόσω τὰ νήματα, καὶ τοῦ ἰδεάζοντος ἐκείνου χαρακτήρος, ὃν πολλοὶ τῶν συμπολιτῶν ὡς εὐσημον διάδημα ἐπὶ τῆς κάρας αὐτῶν φέρουσι, τὸ ἀποτύπωμα ἐπὶ τῶν νέων τροφίμων τῆς σχολῆς ταύτης καὶ αὐθις ἀπαστρέπτον ὅπως ἐπιθέσω, θὰ ἐντείνω πάσας τὰς δυνάμεις μου καὶ πάσας τὰς γνώσεις καὶ ἀρχὰς καὶ προσπαθείας μετ' ἀφοσιώσεως εἰς τὸ καθήκον ἐπιδιδόμενος.

Ἄλλὰ ῥητῶς καὶ μετὰ περρηχίας λαλῶν διακηρύττω, ὅτι τὴν ἐπάνοδον τοῦ κλέους τῆς σχολῆς, ὅπως ἐπιτύχω καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς πνευματικῆς ἐπιδόσεως καὶ ἠθικῆς προκοπῆς, ὅπως ἐφαρμόσω, καὶ εἰς ἐπιτυχῆς τῶν σχεδίων μου κατάντημα καταστήσω, ἀνάγκην ἀναντηρήτως ἔχω τῆς ἐπιμαχίας τεσσάρων ἐνδεδοιγμένων ἐπικουρικῶν στοιχείων.

Καὶ πρῶτιστα παρὰ μὲν τῆς Σεπτῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κέντρου τοῦ Ἐθνικοῦ, ἐξαιτούμαι τὴν πολυτιμὴν καὶ τελειοθσαν τὴν ἀσθένειάν μου προστασίαν.

Παρὰ δὲ τῆς Σεβαστῆς Ἐφορείας, τὴν ἐκύθιον ἐνθάρρυνσιν καὶ ἔλλογον ἐνίσχυσιν εἰς τὸ ἔργον ἐπικαλοῦμαι, προκασιζομένης αὐτὸ ἀπὸ πάσης ξενικῆς ἐπεμβάσεως, ταρατταύσης τὰ κανονικὰ

βήματα τῆς πορείας καὶ λειτουργίας τοῦ παρ' εἰδημόνων ἀνδρῶν ἐγκεχαρραγμένου προγράμματος, τοῦ τὴν προέχουσαν θέσιν τῆς Σχολῆς ἀσφαλιζόντος. Οὐχὶ παπεδημένοις ἀλλ' ἐλευθεροῖς τοῖς ποσὶ βαδίζων ἐπὶ τῷ χαράγματι τῆς οδοῦ τῆς ὑπὸ τῆς πείρας καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς περιόπτου θέσεως τῆς Σχολῆς ταύτης ἐνδεδοιγμένης, πέποιθα εἰς εὐμαρῆς κατάντημα τοῦ σκοποῦ ἵνα φθάσω ἀσφαλῶς.

Παρὰ δὲ τῶν ἑλλογιμῶν καθηγητῶν καὶ ἐμπείρων συναδέλφων μου ἀξιώ τὴν εὐορκον καὶ ἀκραιφνῆ συνεργασίαν ἐν τῇ κοινῇ τούτῳ πεδῷ τῆς ὁμοτέχνου κινήσεως καὶ λειτουργίας, ἐχόντων ὡς κινῶνα μὲν τὴν ἐποικοδομητικὴν τοῦ Μ. Πύλου βήτραν τῶν ὀπισθεν ἐπιλανθανόμενοι καὶ ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι· ὑπερηφανουσιμένων δὲ ἐπὶ τῇ ἀκραδάντῃ πεποιθήσει, ὅτι τὸ κλέος καὶ ἡ δόξα τοῦ εὐδοκίμουτος ἔργου αὐτοῖς μᾶλλον ἢ ἐμοὶ καὶ ἀρμάζει καὶ ἀπονέμεται. Καὶ παρὰ τῶν ἀγαπητῶν μαθητῶν καὶ τροφίμων τοῦ μεγάλου τούτου Πατριαρχικοῦ τοῦ Γένους παιδευτηρίου, ἀπαιτῶ τὴν φιλοπονίαν, τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν πειθαρχίαν.

Αἱ τρεῖς αὗται ἀδελφαὶ ἀρεταὶ κατεργάζονται τὸν διὰ τακτικῆς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ταύτῃ στοχαστικῆς, ἐπιδιωκόμενον μοναδικὸν σκοπὸν, ὅς ἐστιν ἡ τοῦ νοῦ καλλιέργεια καὶ ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ τοῦ ἠθους ἐκπολιτιστικὴ καὶ ἐξευγενιστικὴ διάπλασις.

Τελευτῶν, Σεβασμ. χρέας· χρεῶν ἀπάντων ἱερώτατον ἠγοῦμαι, ὅπως ἐκφράσω δημοσίᾳ τὴν μύχιον εὐγνωμοσύνην μου καὶ τὰς ἀκραιφνεῖς εὐχαριστίας μου πρὸς τὴν Μ. μητέρα Ἐκκλησίαν, τὸ σεβαστὸν Ἐθνικὸν Συμβούλιον καὶ τὴν σεπτὴν χορείαν τῶν φιλοτιμῶν καὶ ἀξιοτίμων ἐφόρων διὰ τὴν μεγάλην εὐμένειαν, μετ' ἧς χαριστικῶς καὶ ἐπεικῶς τὰς δυνάμεις μου κρίνασα ἐμὲ ἀξίον τοῦ μεγάλου καὶ μεγαλειούθου τούτου ἀξιώματος, ἔκρινε, ἐμπιστευθεῖσα μοι δι' αὐτοῦ τὴν οἰκονομοσίαν τοῦ πνευματικοῦ τούτου σκάφους καὶ τὴν εἰς εὐδὸν λιμένα πηδαιλόγησιν αὐτοῦ. Διὰ ταῦτα ἔπαρον, Σεβασμιώτατε Δέσποτα, τὴν παναγίαν σου δεξιάν ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ τῇ ἰκεσιθεῖ σου εὐλογίᾳ ἰκάνωσόν με καὶ ἀξίον τῶν ἐπ' ἐμὲ κρεμαζόμενων ἐλπίδων ἀνάδειξόν με. Γένοιτο.

Τὸν λόγον τοῦτον βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς πάντας ἐμποίησαντα καὶ πολλαχῶς ἐπικροτηθέντα συνώδευσαν καὶ εὐχαὶ πάντων τῶν παρευρεθέντων, οἵτινες ὑπὸ τὰς ἀναπαμφθείας πρὸς τὸν Ὑψίστον εὐχὰς τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἀρίστας ἐντυπώσεις διὰ τὸ μέλλον ἠροῦσάντο κατὰ τὰ εἰδησιμὰ καὶ τῆς Ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὰς ἐξετάσεις τοῦ λήξαντος σχολ. ἔτους πεπραγμένων. Ἦν Ἐκθεσὶν ταύτην, ἀσθενούντος τοῦ ἔλλογιμωτάτου κ. Ν. Βούρου, σχολαρχεύοντος, ἀνέγνω ὁ γραμματεὺς καὶ καθηγητὴς τῶν ἱερῶν ἱερολ. κ. Δωρόθεος Γεωργιάδης. Ἡ Ἐκθεσις ἔχει ὡς ἑξῆς:

*Σεβασμιότατε ἄγιε Τοιοῦτητά τοῦ Ο. Θεότου
καὶ ἡ λοιπὴ σεβασμιὰ τῶν Ἱεραρχῶν Χορεία,
Μεγάτιμοι κύριοι Σύμβουλοι,
ἐπισημίτατοι κύριοι Ἐφοροί,
Κύριοι καὶ Κόριοι.*

Αἰσίως καὶ κῆδος ἤχθημεν διὰ τῆς πανσθενούς δυνάμεως τοῦ Ὑψίστου εἰς νέαν πνευματικὴν σταδιοδρομίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, ἣν ἀπὸ κοινῆς ἐσπράξουσιν ἡ τε σεπτὴ Μητὴρ Ἐκκλησία καὶ τὰ Ἐκπαιδευτικὰ ἡμῶν Καθιδρόματα.

Ἔθος ἀπέβη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Σχολῇ, ὅπως κατὰ τὴν ἐναρκτήριον νέου σχολικοῦ ἔτους ἡμέραν ἀπαγγέλλονται ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦτου τὰ ὀνόματα τῶν τελειοφύτων τοῦ παραλήοντος σχολικοῦ ἔτους μετὰ τῶν βαθμῶν, ἃν ἠξιώθησαν ἐν τοῖς ἀπολυτηρίοις αὐτῶν πτυχίοις καὶ τὰ τῶν ἀριστευσάντων μαθητῶν τῶν ἄλλων τῆς Σχολῆς τάξεων, ἀναγνωσκόμενα δὲ καὶ εὐθόνοτος ἔκθεσις τῶν κατ' αὐτὸ πεπραγμένων τοῦ ἀνωτάτου τοῦτου ἐν Ἀνατολῇ Ἐκπαιδευτηρίου τῆς ἐγκυκλίου παιδείσεως καὶ ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως, ὅπου ὁ θαυνοστερῆς ἀρχιστράτηγος τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ κ. Λεων. Παρρακευόπουλος μετὰ ἐνθουσιᾶδῃ ἐνταῦθα καὶ πατριωτικώτατον λόγον τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἀπαλευθερωθείσῃ ταύτῃ πόλει ἀπαγγελλέντος, ἀπεκάλασεν *ἑγκαλλώπιαμα τοῦ Ἑλλητισμοῦ*, προσθεὶς συγχρότως, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτῆς πανταχοῦ

διακρίνονται ὑπὲρ πάντας τοὺς ἀποφαιτούς τῶν ἄλλων Σχολῶν, ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, δωρητάμενος ἐπὶ τοῦτω καὶ δύο φωτογραφίας αὐτοῦ μίαν τῇ Σχολαρχοῦντι τότε Ἑλλογιμωτάτῳ Κυρίῳ Π. Παπακωνσταντίνου καὶ μίαν τῇ Σχολῇ, μετὰ λίαν κολακευτικῆς ἰδιοχείρου ἐπιγραφῆς, ἀναρτηθεῖσαν ἤδη ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Διευθύνσεως.

Τῆς Σχολῆς ταύτης κληθεὶς προσωρινῶς εἰς τὴν Σχολαρχίαν ὑπὸ τῆς Σεβαστῆς Ἐφορείας, τῆς ἐκλογῆς μου ὁ ἐπικυρωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐντίμου Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου, θεωρῶ καθήκον μου, ὅπως ἐκφράσω τὰς ἀπείρους μου εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ προσγενομένῃ μοι ὑπάτῃ ταύτῃ τιμῇ.

Ἐξαγγέλλων δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὰ ὀνόματα τῶν τρυφίμων τῆς Σχολῆς, οἵτινες ἠρίστευσαν, ἐπικαλοῦμαι ἐπ' αὐτοὺς τὰς εὐλογίας τῆς Ἱμετέρας πανσίπτου Σεβασμιότητος.

Α'.

Κατὰ τὸ προλαβὸν ἔτος ἀπαλύθησαν ἐκ τῆς ἡμετέρας Σχολῆς τελειόφοιτοι δέκα τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, ἐξ ὧν οἱ δώδεκα ὑποστάντες πλήρεις τὰς ἀπολυτηρίους αὐτῶν ἐξετάσεις ἠξιώθησαν τοῦ νενομισμένου πτυχίου, ὁ δὲ ὑπολειπόμενος εἰς, Χαράλαμπος Σαρράφογλος, θὰ λάβῃ τὸ προσήκον πτυχίον κατὰ τὸν νόμον τῆς Σχολῆς, μόνον μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐξετάσεων. Οἱ τελειόφοιτοι οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

Ὁ Στέφανος	Γ. Ζηγιόπουλος	ἐξ Ἀργεῖ,
Ὁ Ἰωάννης	Α. Παπακλιδῆς	ἐκ Χρυσοῦ Βιθυνίας,
Ὁ Ζαφείριος	Γ. Κότσουφας	ἐκ Κυζίκου,
Ὁ Δημήτριος	Ε. Θεοδοσιάδης	ἐκ ΚΠόλεως,
Ὁ Αἰμίλιος	Π. Μαυρίδης	ἐκ Σιγῆς,
Ὁ Βασίλειος	Α. Ἐλευθεριάδης	ἐκ Σελευκείας,
Ὁ Θεόδωρος	Δ. Θεοδωρίδης	ἐκ Καταρφαίας,
Ὁ Μιχαὴλ	Δ. Βρυσόπουλος	ἐκ Κουπλίου
καὶ ὁ Βίκτωρ	Γ. Μόσχος	ἐκ ΚΠόλεως,

ἀξιωθέντες καὶ οἱ ἐννέα τοῦ βαθμοῦ ἀρισταί.

Ὁ Ἀθανάσιος Γ. Παντόπουλος ἐξ Ἀνατολῆς Μακεδονίας,
ἀξιωθεὶς τοῦ βαθμοῦ «πάνω καλῶς».

Ὁ Ἀθανάσιος Α. Κωνσταντινίδης ἐκ Στενημάχου,
καὶ ὁ Ἐρμάν. Δ. Ἀερικός ἐκ Σιγῆς,
ἀξιωθέντες τοῦ βαθμοῦ «καλῶς».

Β'.

Καὶ εἰς τὰς λοιπὰς τάξεις τῆς Σχολῆς οἱ ἀρισταί δὲν ἴσαν
ὅλγοι· οὕτω δὲ ἐν ἅπασιν τοῖς μαθήμασι ἤριστευσαν οἱ ἑξῆς:

- Ἐκ τῆς Προγυμνασιακῆς τάξεως ὁ Νικόλαος Πουλίδης,
- Ἐκ τῆς Δευτέρας ὁ Ἰωάν. Χ. Καχαργόλου,
- Ἐκ τῆς Τετάρτης ὁ Σαράντης Α. Τζιρανόπουλος,
ο Κ. Γ. Ηγλείδης καὶ
ὁ Φίλιππος Μ. Βασιλείου.

Ἐν τοῖς πλείοσι δὲ τῶν μαθημάτων ἤριστευσαν ἐν ὄλῳ 34:
οἱ ἑξῆς:

- ΣΤ' τάξεως Σ. Γ. Ζηρόπουλος, Δ. Β. Θεοδοσιάδης, Γ. Α. Πασχα-
λίδης,
Α. Π. Μαυρομέλης, Β. Α. Ἐλευθεριάδης, Β. Γ. Μόσχος,
Θ. Δ. Θεοδοσιάδης, Μ. Δ. Βρυσηίου, Ζ. Γ. Κότσουρας.
- Ε' „ Γ. Χατζῆ-Γεωργίου.
- Δ' „ Σ. Α. Τζιρανόπουλος, Κ. Γ. Ηγλείδης, Φ. Μ. Βασιλείου,
Π. Α. Οἰκονόμου, Κ. Β. Βασιλειάδης, Δ. Γ. Κουδάνης,
Α. Γ. Κουτσουρόπουλος, Κ. Β. Πετρίδης.
- Γ' „ Γ. Γ. Πάρος, Φ. Ν. Σουβατζόγλου, Ε. Δ. Τομακίδης,
Δ. Β. Πετρίδης, Α. Ν. Παπαδόπουλος, Α. Π. Εὐαγγελίδης,
Κ. Γ. Σκαλλερόπουλος.
- Β' „ Γ. Ν. Καχαργόλου, Κ. Α. Σουβατζόγλου,
Σ. Π. Παναγιώτου, Κ. Δ. Τομακίδης,
Α. Ν. Μαυρομέλης, Θ. Κ. Τερζόπουλος.

- Δ. Ν. Αρραμιδής, Φ. Γ. Γεωργαντιδής,
- Γ. Β. Κουκουμτζόγλου, Α. Παπαϊωάννου,
- Θ. Θ. Χατζόπουλος, Γ. Π. Πορσανίδης.

- Α' τάξεως Α. Ν. Παντελεημονίδης, Γ. Ν. Ἰωσηφίδης,
Χ. Ν. Παπουτσόγλου, Δ. Θ. Βράμπας,
Μ. Δ. Βερβελίδης, Π. Χ. Ταλιαδοῦρος.
- Προγυμνα-
σιακῆς Κ. Π. Παναγιώτου, Κ. Χ. Κανοναρχόπουλος,
Π. Κ. Σπαθόπουλος, Β. Θ. Ψωμιδάδης,
Ρ. Π. Μαυρομέλης, Ν. Π. Πουλίδης.

Καὶ οὕτω οἱ ἀριστεύσαντες μαθηταὶ ἐν ἅπασιν ταῖς τάξεσιν
ἀνέρχονται ἐν ὄλῳ εἰς 48.

Παρατηρήθη δὲ, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἐν τοῖς μαθήμασιν ἀρι-
στευσάντων μαθητῶν ἀριστεύουσι καὶ κατὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν δια-
γωγίαν, καθόσον ἀναμφίριστον, ὅτι ἡ ἐπιμέλεια καὶ τὰ χρηστά
ἦθη συνηθέστατα συμβαδίζουσιν, αἱ δὲ φαινόμεναι ἐξαιρέσεις οὐ
μόνον σπανίζουσιν, ἀλλὰ καὶ προέρχονται ἐκ παρεξηγήσεων, καθ'
ἃς ἡ παιδικὴ ζωηρότης ἐκλαμβάνεται καὶ παρακρίνεται ὡς κακὴ
διαγωγή.

Ὅτι δὲ ὑπῆρχαν καὶ ἱκανοὶ τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι δὲν
κατώρθωσαν ἵνα διακριθῶσι κατὰ τὴν ἠθικὴν εὐταξίαν καὶ κο-
σμιότητα, τοῦτο οὐδὲν ἧττο ἐξαιρετικὸν ἡμᾶς, ἀναλογιζομένους, ὅτι ἱκανοὶ
εἶναι αἱ οἰκογένειαι ἐκεῖναι, αἵτινες ἔνεκα διαφόρων λόγων ἀντὶ
τῆς ἐν τῷ οἴκῳ ἐπιμελημένης διαπαιδαγωγήσεως τῶν τέκνων
αὐτῶν ἀφήνουσιν ἐλεύθερον τὸ ὀλισθηρὸν πεδῖον, ὅπου ἡ εὐόλι-
σθος Νεότης ἐκκλίνει ἀπὸ τῆς εὐθείας τοῦ καθήκοντος ὁδοῦ καὶ
ἀπάγεται εἰς παντοίας παρεκτροπὰς· ὅταν δὲ εἰς τὴν εσωτερικὴν
τοῦ οἴκου ἀκρίβειαν προστεθῶσι καὶ τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ κοιλύματα καὶ
προσκόμματα, αἵτινα ἔχουσιν ἵνα ὑπερηθίσωσιν οἱ τοιοῦτοι μαθηταί,
εὐκόλως νοεῖται, πόσον δύσκολον εἶναι τὸ ἔργον τῆς Σχολῆς, ἀγρυ-
πνοῦσης ἐπὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν πορείας, δι' ἣν ἐπιβάλλεται ἰσχυρὰ
Σχολῆς καὶ Κηδεμόνων συμμαχία.

Ἐκ τῶν λοιπῶν 205 μαθητῶν 147 μὲν ὑπέστησαν πλήρεις τὰς ἐνιαυσίους αὐτῶν ἐξετάσεις κατὰ τὸν ἐρισθέντα χρόνον, ἐξ ὧν οἱ 70 δὲν ἤριστευσαν μὲν ὡς οἱ προμνημευθέντες, ἀλλ' ἐκρίθησαν ἔξω: τῆς προαγωγῆς εἰς ἀνωτέρας τάξεις, 31 ἀποτυχόντες κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου εἰς στασιμότητα, 46 δὲ ἀποτυχόντες ἐν τισὶ μόνον τῶν μαθημάτων παρεπέμφθησαν εἰς τὰς μεταξέτασεις τοῦ Αὐγούστου. Πρὸς τοῦτους 26 μαθηταὶ ἕνεκα διαφόρων λόγων μὴ προσελθόντες εἰς τὰς ἐξετάσεις τοῦ Μαΐου παρεπέμφθησαν καὶ οὗτοι εἰς τὰς ἐξετάσεις τοῦ Αὐγούστου, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῶν δοκιμασιῶν αὐτῶν ὡς καὶ τῶν ἀνωτέρω 46 μεταξέτακτέων θέλουσι γνωσθῆ ἑνὸς τῆς πρώτης ταύτης ἐβδομάδος τοῦ ἀρχομένου μηνός. Στάσιμοι ὡσαύτως ἔμειναν 13 μαθηταί, οἵτινες ἕνεκα πολλῶν καὶ ἀδικαιολογήτων ἀπουσιῶν ἀπεκλείσθησαν τῶν ἐξετάσεων, ἄλλοι δὲ 17 τὸν ἐρισθὲν ἀπεχώρησαν κατὰ τὸ δικαίωμα τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Ἔσχε δὲ τὸ ἀτύχημα ἢ Σχολῆ ἢ καὶ θρηνησῆ ἐπὶ τούτοις καὶ τὸν θάνατον δύο χρηστῶν μαθητῶν, τοῦ Κωνσταντίνου Παδῆ, τῆς Γ' τάξεως, καὶ τοῦ Φωτίου Χ. Θεοδωρίδου τῆς Β' τάξεως.

Γ'.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων συνοπτικῶς ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας τῆς ἡμετέρας Σχολῆς κατὰ τὸ ληξάν σχολικὸν ἔτος, ἀποχρώντως ἐξήγεσται, ὅτι οὐχὶ ἐπὶ ματαίῳ κατελήθησαν αἱ πολύμοχοι προσπάθειαι τῶν ἀγαπητῶν κυρίων Συναδέλφων, καὶ ὁ σπῆρος τῆς διδασκαλίας αὐτῶν δὲν ἔπεσον ὅλος εἰς γῆν πατριῶδη καὶ ἀκατανόηδη.

Ἐδοξε δὲ καὶ πάλιν ἢ Σχολῆ, ὅπως τὸ ἐπ' αἰτίαις αἰῶνοσι ἀρχόμενον ἔργον νέου σχολικῶν ἔτος ἀποδώσῃ θαψιλευστέρις τοῖς καρποῦς τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς διὰ τῆς περὶ τὰ μαθήματα εὐδοκίμιας πλειόνων μαθητῶν καὶ τρέφει τὴν ἐλπίδα, ὅτι κατὰ τὸ εὐλογούμενον σήμερον ὑπὸ τῆς σεπτῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας νέου σχολικῶν ἔτος καὶ οἱ καθυστερήσαντες πέρουσι περὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ εὐταξίαν μαθηταὶ θέλουσι φιλοτιμηθῆ καὶ καταστῆ προσεκτικότεροι

καὶ ἐπιμελέστεροι ἵνα ἀξιοθῶσι καὶ ἀκούσῃ ἐν τοιαύτῃ ἡμέρᾳ τοῦ ἐπιόντος ἔτους σχολικοῦ καὶ τὸ ἄνομα αὐτῶν μεταξὺ τῶν ἀριστέων μαθητῶν.

Δ'.

Ἐκφράζω εἴτα θερμὰς εὐχαριστίας τῇ Σεβαστῇ Ἐφορείᾳ τῆς Σχολῆς, ἥτις πρὸς κατεύδωσιν τοῦ ἔργου αὐτῆς οὐδενὸς μόχθου καὶ οὐδεμιᾶς δαπάνης ἐφείσθη, ὅπως τὸ μὲν δημοουργηθὲν κανὼν διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ ἐλλογμωιάτου Κυρίου Ἰωάννου, τοῦ ἱκανοῦ καὶ ρέκτου τούτου Καθηγητοῦ, ὅστις πολυτιμοτάτην τῇ Σχολῆ παρέσχεν ὑπηρεσίαν, πληρώσῃ διὰ τοῦ διορισμοῦ ἐτέρων δύο ἰσοτίμων ἐκείνῳ καὶ ἀνταξίῳ τοῦ ὀνόματος τῆς Σχολῆς Καθηγητῶν Κυρίων Αἰμ. Καρούσου ἐν τῇ Πειραματικῇ Φυσικῇ καὶ Α. Ίατροπούλου ἐν τῇ Χημείᾳ, εὐδοκίμωτα διδασκάντων τὰ μαθήματα ταῦτα κατὰ τὸ διαρρῆσαν σχολικὸν ἔτος, τοῦ τελευταίου μάλιστα ἀριστοῦχοι χρηματίσαντος ὑποτρόφου τοῦ Δημητριάδου κληροδοτήματος ἐν Εὐρώπῃ.

Ἡ Σεβαστῇ Ἐφορεία μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπίσης ζήλου καὶ τῆς αὐτῆς ὑπὲρ τῆς Σχολῆς προθυμίας προέβη εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἐν αὐτῇ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀγγλικῆς Γλώσσης, ἣς ἡ χρησιμότης σήμερον ἀναμφίριστος τοῖς πᾶσι τυγχάνει, καὶ διώρισε καταλλήλατον πρὸς τούτο Καθηγητὴν τὸν Κύριον Σπ. Λαδίκον, ἐργασθέντα μετὰ παραδειγματικοῦ ζήλου καὶ ἐξιολόγου συστηματικότητος.

Ὅταν δὲ ἢ Σχολῆ εὐρέθη πρὸ τοῦ λυπηροῦ γεγονότος τοῦ θανάτου δύο ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἐργαζομένων: τοῦ ἀειδήμου Καρόλου de Marpillero διδάσκοντος τὰ Γαλλικὰ τὰς ἀνωτέρας αὐτῆς τάξεις καὶ τοῦ μακαρίτου Ἡρ. Στάγκαλη, διδασκάλου τῆς Γυμναστικῆς, ἢ Σεβαστῇ Ἐφορείᾳ λίαν εὐστόχως ἀνέθηκα τὰ μὲν Γαλλικὰ τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων εἰς τὸν γνωστὸν Καθηγητὴν τῆς Σχολῆς καὶ Διευθυντὴν τοῦ Γαλλικοῦ τμήματος τοῦ Ἐθνικοῦ Λυκείου κύριον Ἰ. Παπαδόπουλον, ἐν τῇ προσώπῳ τοῦ ὁποίου ἢ Σχολῆ εὐρεν ἑνθουν ἐργάτην τῶν Γραμμάτων καὶ πολύτιμον παρά-

γοντα, τὸ δὲ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς εἰς τὸν κύριον Δ. Ἀσπρόπουλον, καταλλήλोटτον καὶ δεδοκιμασμένον διδάσκαλον.

Ἡ πρὸς τὴν Σχολὴν μέριμνα τῆς Σεραστῆς Ἐφορείας καὶ ὁ πρὸς αὐτὴν ζήλος κατεδείχθη καὶ διὰ τῆς ὄλως προθύμως καὶ αὐτοπροαιρέτως καὶ ἀμισθεὶ διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς ὕγεινης ὑπὸ τοῦ ἐπιτίμου αὐτῆς μέλους τοῦ κ. Ν. Μακρίδου, ἱατροῦ, πρὸς ὃν θερμότητις ἐκφράζει τὴν στιγμὴν ταύτην δι' ἐμοῦ ἡ Σχολὴ εὐχαριστίας καὶ εὐαρέσκειας.

Ἄλλ' ἡ Σχολὴ εἶχεν ἕνα κλαύση καὶ ἄλλον θάνατον τὸν τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ὁδικῆς κυρίου Πέτρου Ζαχαριάδου, τὸ πρῶτον διδάξοντος τὸ ὥραϊον τοῦτο μάθημα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Σχολῇ. Ὁ μακαρίτης υἱὸς τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου τοῦ Γένους Κωνσταντίνου Ζαχαριάδου, ἐπὶ ὑπερπεντηκονταετίαν διδάξοντος ἐν τῇ Σχολῇ, ἦτο μουσικὸς συνθέτης ἐκ τῶν ἀρίστων, βραβευθεὶς καὶ ἐν Ἀθήναις, καὶ πτυχιόχος τοῦ περιωνόμου Ὁιδείου τῆς Βιέννης, καὶ οὕτως ἀφηρητὴν αἰφνηδίως, μὴ κατορθώσας μήτε τὸ πρῶτον ἔτος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἐν τῇ Σχολῇ ἕνα συμπληρώση. Αἰωνία αὐτῶν ἡ μνήμη.

Περὶ τῆς μουσικῆς ἐν τῇ Σχολῇ κινήσεως προκειμένου δεόν ἵνα μὴ παραλείψω τὴν ἐν αὐτῇ εἰσαγωγὴν ἐνὸς κλειδοκυμβάλου, καὶ τὴν ἐκτὸς τοῦ προγράμματος μετὰ τὸ πέρας τῶν μαθημάτων διδασκαλίαν τοῦ τετραχόρδου εἰς ἱκανοὺς μαθητὰς, γιγνομένην ἀπὸ διατίας ὑπὸ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ μουσικοτραφεῶς Καθηγητοῦ κυρίου Παναγιώτου Παπακωνσταντίνου, ὡς καὶ τὰς διοργανωθείσας πέρυσιν ἱκανὰς ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ διαλέξεις, καθ' ἃς τὸν λόγον εἶχον Καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς.

Ὁφείλονται δὲ ὡσαύτως εὐχαριστικὰ θερμὰ εἰς τὸν συναδελφον κύριον Μηνῆν Λύθεντόπουλον, σθέντα τὴν ὥραϊαν πρωτοβουλίαν καὶ πρωτοστατήσαντα εἰς τὴν ἐν τῇ Σχολῇ ἰδρυσιν ἰδιαιτέρως μαθητικῆς Βιβλιοθήκης, ἀπὸ μηνῶν ἤδη κανονικῶς ὑπὸ τὴν πρόθυμον ἐπιστάσιαν τῶν μαθητῶν τῆς περυσινῆς Ε'. τάξεως λειτουργούσης καὶ προικονίζομένης πολλὰ τὰ καλὰ.

Εἰς πάντας δὲ τοὺς κυρίους Συνετέλους ἢ Διεύθυνσις τῆς Σχολῆς ἐκφράζει θερμὰς εὐχαριστίας διὰ τὸν ζήλον καὶ τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς καὶ κατὰ τὸ ἀποχαιρετώμενον σήμερον ἔτος συνεργάσθησαν ἐν αὐτῇ, προσφέροντες οὕτω τὴν πολύτιμον αὐτῶν συμβολὴν εἰς τὸ ἔργον καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῆς, ἐπικαλεῖται δὲ τὰς εὐπροσδέκτους πρὸς Κύριον εὐχὰς τοῦ ἐπαξίως προκαθημένου ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ Σεβασμιωτάτου Ἁγίου Τοπότηρητοῦ, ἐπὶ τῶν εὐκλεῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποῦ ἐτελειουργήθησαν τὰ μεγάλα καὶ θαυμάσια τοῦ ἔθνους γεγονότα καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἐπὶ τε τοὺς διδάζοντας καὶ διδασκῆσομένους κατὰ τὸ ἐν μέσῳ ἔθνικῶν θριάμβων ἀρχόμενον σήμερον σχολικὸν ἔτος.

Ε'

Ἐπὶ τούτοις ἐπιτραπήτω μοι ἵνα προσθέσω εἰσέτι ὀλίγα τινὰ ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἀποχωρήσαν σχολικὸν ἔτος πεπραγμένων, ἵνα κάλλιον καταφανῆ ἢ συντελεσθεῖσα πέρυσιν ἐν τῇ Σχολῇ ἐργασία.

Κατὰ τὸ πέρας τοῦ ἔτους ἐλάβομεν παρὰ τοῦ ἐνταῦθα Ἑπάτου Ἀρμοστοῦ τῆς Γαλλίας Ἐξοχωτάτου κυρίου Defrance ἐπιστολὴν, δι' ἧς προσεκαλεῖτο ἡ Διεύθυνσις τῆς Σχολῆς, ἵνα ἀποστείλῃ τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου διακριθέντος ὡς ἀρίστου ὑπὸ ἑποψίαν μαθήσεως καὶ ἴθους ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Σχολῇ. Ὡς τοιοῦτον ὑπέδειξεν ἡ Σχολαρχία ἐν κοινῇ μετὰ τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου συνεδρίῳ τὸν μαθητὴν τῆς Τετάρτης τάξεως Φίλιππον Μάρκου Βασιλείου, υἱὸν τοῦ ἀρίστου ἐκ τῶν Πατριαρχικῶν ὑπαλλήλων ἀειμνήστου Μάρκου Βασιλείου, εἰς ὃν ἡ μὲν Γαλλικὴ Ἀρμοστεία ἐδῶρσεν ὥραϊον χρυσοῖδον Βιβλίον, ἡμεῖς δὲ ἐξεφράσαμεν συγχαρητήρια.

Τέλος ἀναγράφομεν τὸν ὑπὸ τῆς Σεβαστῆς Ἐφορείας προκηρυχθέντα Δημητριαῖδιον Διαγωνισμὸν, εἰς ὃν παρουσιάσθη εἰς καὶ μόνος, ὁ ἐκ τῶν ἀριστοῦχων ἀποδείτων τῆς ἡμετέρας Σχολῆς, ὁ Ἀνδρέας Ἰουλίου Σπαθάρης, γόνος τῆς διακεκριμένης Οἰκογενείας, ὅστις ὑποστάς αὐστηροτάτην ὑπὸ Ἑλληνοδίκου Ἐπιτρο-

πείας, αποτελουμένης ἐκ τοῦ Σχολαρχούτου ὡς προέδρου καὶ τῶν Καθηγητῶν τῶν Φυσικομαθηματικῶν Κυρίων Γ. Λιανοπούλου, Λίμ. Καρούσου καὶ Ἀλ. Ἰατροπούλου, ὑποτρόφου τοῦ αὐτοῦ κληροδοτήματος καὶ σπουδάζαντες ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ τῆς Λαζάνης, δοκιμασίαν, μετὰ ἰδιαιτέρην ἐπὶ τούτῳ συνεδρίαν, ἐκρίθη ἄξιος καὶ αὐτός, ὅπως ἀποσταλῆ εἰς Ἑσπερίαν, ἵνα σπουδάσῃ, συνηδὴ τῷ γράμματι τοῦ κληροδοτήματος, τὴν Μηχανικὴν.

Περαιῶν τὸν λόγον εὐχαριστῶ τὴν Σεβαστὴν Ἐφορείαν διὰ τὰς εὐμενεῖς πρὸς ἐμὲ καὶ τὴν Σχολὴν ἐν γένει διαθέσεις Αὐτῆς, ἐφ' ὧν στηριζόμενος ὁ νέος ὀριστικὸς Σχολάρχης, Πανοσιολογιώτατος Μέγας Κατηχητὴς Κύριος Ἀλέξανδρ. Ζώτος, ἀνὴρ διακρινόμενος ἐπὶ εὐρυτάτῃ μορφώσει καὶ εὐγενεῖα χαρακτήρος, ἀνὰ μέσον τῶν χαρμωσύνων γεγονότων τοῦ Ἐθνους καθοδηγῆται τὴν Σχολὴν εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῇ ὑπέροχον θέσιν.

Εἶθε δὲ ἡ νέα καὶ λαμπρὰ σταδιοδρομία, ἣτις ἀνοίγεται πρὸ τοῦ μεγεθυνομένου ἡμῶν Ἐθνους, τὸ ὅποτον ἠλιστάλακτοι περιλούουσιν ἤδη τῆς οὐρανοῦ ἐλευθερίας αἱ χρυσαὶ ἀκτίνες, καὶ τὸ μέγα ὄνομα τῆς παλαιμάχου ταύτης Σχολῆς ἐξευγενίσῃ καὶ ἐξυψώσῃ ἐτι μᾶλλον τὸ φρόνημα καὶ τὸ ἠθικὸν σθένος τῶν τροφίμων αὐτῆς, ὅπως καταστῶσιν ἡμέραν τινα πολῖται ἄξιοι τῶν συντελουμένων ἐθνικῶν μεγαλοεργημάτων καὶ τοῦ παρασκευαζομένου ἡμῶν Μέλ-λοντος. Γένοιτο!

Ἀρχῆς τῆς τελετῆς ἤρξατο ἀμέσως ἡ διδασκαλία κατὰ τὸ ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν τῆς Σχολῆς ἤδη ἐγκριμένον πρόγραμμα.

Β'.

Ἐπὶ δὲ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν Μεγάλων Διδασκάλων καὶ Ἱεραρχῶν τῇ 30 Ἰανουαρίου ἐτελέσθη ἐν τῇ πατριαρχικῇ ναφῇ ἡ εἰθισμένη λειτουργία ὑπὲρ τῶν εὐεργετῶν τῆς Πατριαρχικῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, προεξάρχοντος τοῦ σεβασμ. ἀγίου Πισιδίως κ. Γερασίμου, προέδρου τῆς ἐφορείας τῆς Σχολῆς. Μετὰ δὲ τὴν λειτουργίαν ἀνήλθον εἰς τὴν Σχολὴν ὁ σεβασμ. ἄγιος Τοποτηρητῆς κ. κ. Δωρόθεος μετ' ἀπάσης τῆς πατριαρχικῆς ἀκολουθίας, τῶν ἀγίων Συνοδικῶν, πολλῶν παρεπιδημούντων ἀρχιερέων, τῶν ἐντίμων Συμβούλων, τῶν ἐφόρων καὶ πολλοῦ λογίου κόσμου, τιμῶντος τὴν γεραίραν Πατριαρχικὴν Σχολὴν. Ἡ Α. Σεβ. ἐμνημόνευσε κατὰ τὰ εἰθισμένα ἐν τῇ ἐπιμνημοσύνῃ ἱερᾷ τελετῇ τῶν ἱδρυτῶν, τῶν εὐεργετῶν, ἐφόρων, διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῆς Σχολῆς, μετ' ὃ ὁ μὲν ἐφορος γραμματεὺς ἱατρὸς κ. Κλεόβ. Κοκκολάτος ἀνέγνω σύντομον ὠραίαν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Σχολῆς ἐκθεσίαν κατὰ τὸ ληξάν σχολικὸν ἔτος, ὃ δὲ καθήκοντα γραμματεῶς ἐκπληρῶν καθηγητῆς κ. Βασίλειος Α. Μυστακίδης, ἀπήγγειλε ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ἐπιστημονικὴν πραγματείαν συνεχίζων, ὡς εἶπε προκαταρχόμενος ἐν ὠραίᾳ ἀποστροφῇ, παλαιὸν ἔθιμον καὶ μετὰ ἐξαιρετῆ καταναγκαστικῆν σιγὴν ἐγκαινίζων νέαν περίοδον ζωῆς διὰ τὴν Μ. τοῦ Γένους Σχολὴν, τὴν καθ' αὐτὸ πατριαρχικὴν, τὴν ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως παρακολουθοῦσαν τὰς μετακινήσεις, τὰς μετατοπίσεις τῶν πατριαρχείων, τὰς τύχας αὐτῶν, οἷον ἐπιστημονικὸν αὐτῶν παράρτημα. Τὸ θέμα τοῦ πανηγυρικοῦ περιεστράφη περὶ τὴν ἀνωτέραν παιδείαν καθ' ὅλην τὴν βυζαντιανὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντινίου μέχρι καὶ τῆς τῶν Ἡαλαιολόγων, ἦτοι περὶ Φροντιστηρίων, Παιδιδασκηρίων, Πανεπιστημίων, διεξήχθη δὲ ἐν γλώσσῃ μεμετρημένη καὶ ἀνθηρᾷ μετ' αὐστηρᾶς ἐπιστημοσύνης, ἣτις διακρίνει αὐτὸν καὶ μετ' ἀπερίττου εὐφραδείας συνεχούσης τὸν ἀροατῆν. Ὁ ρήτωρ διηγήθη ἐπιτηδεῖς τί ἦτο τὸ Βυζάντιον, τί ἦτο τὸ μικρὸν μὲν ἀλλὰ μέγα πάντοτε Φανάριον

καί τί ἦτο ἡ Μ. τοῦ Γένους Σχολῆ, θῆκε καί τὸ ἔθνος ἀνέθρεψε καί τὸ Πατριαρχεῖον ἐροῦθηγε καί αὐτὸ τὸ βασιλεῖον κράτος, ὑπερ παρελάμβανεν ἐξ αὐτοῦ καί ὑπαλλήλους εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα ἀνελεθόντας ἀπὸ Μαυροκορδαίου τοῦ ἐξ Ἀπορρίτων καί μέχρι τοῦ πρὸ τριετίας ἀποθανόντος Ἀλεξάνδρου Κωνσταντινίδου πασᾶ, ἀειμνήστου καί γλωσσομαθοῦς καθηγητοῦ αὐτῆς.

Ὁ πανηγυρικὸς τοῦ κ. Βασ. Μυστακίδου, διὰ τε τὴν πρωτοτυπίαν καί ἐπικαιρότητα τοῦ θέματος διὰ τὴν καλλιπέειαν καί αὐτὴν τὴν ἀπαγγελίαν ἐπεσπᾶσθε ζωηρότατα χειροκροτήματα καί συγχαρητήρια τοῦ ἀκροατηρίου. Τὴν σεμνήν ταύτην τελετὴν ὁ Σεβ. ἄγιος Τοποτηρητὴς ἐπεσφράγισε διὰ καταλλήλου προσκαλιᾶς συγχαρεῖς τοῖς ἀγορηταῖς εὐχηθεῖς ἀπὸ μέτης καρδίας προσόδους τῆ γεραρᾶ Σχολῆ, ἐφ' ἣ ἀγάλλεται ἡ Μητέρα Ἐκκλησία καί σεμνύνεται, εἶπεν, ἐν τέλει ὑποσχεθεῖς σύσσωμον τὴν ὑποστήριξιν αὐτοῦ τε καί τῶν περὶ αὐτὸν δύο Δ. Σωματίων διὰ τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς ἀνόρθωσιν.

(Μητρί — Μισσιᾶ, π. 47.)

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1919 μέχρι 31 Αὐγούστου 1920

ὑπὸ τοῦ ἐφόρου γραμματέως

ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΥ ΚΟΚΚΟΛΑΤΟΥ, ἱατροῦ.

Σεβασμιώτατε Τοποτηριτᾶ,

Σεβασμιώτατοι ἱεράρχαι

καὶ λοιποὶ ἐπίτιμοι καὶ φιλόμουσοι Κυρίαί καὶ Κύριοι.

Συμφώνως τῆ 35 ἄρθρῳ τοῦ ἐτι ἐν ἰσχύϊ Κανονισμοῦ τῆς Πατριαρχικῆς τοῦ Γ. Σχολῆς, ὁ ἐφορος γραμματεὺς αὐτῆς ὑφείλει ὅπως κατὰ τὴν εὐσημον ταύτην ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῶν τριῶν μεγίστων τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρων ἀναγνώσῃ ὑμῖν τὴν λογαροδοσίαν τοῦ Ταμείου, ἧτοι τὸν ἀπολογισμὸν τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους.

Κατὰ ταῦτα προθύμως πᾶν ἀνέρχομαι: τὸ τετριμμένον τοῦτο βῆμα ὅπως ὑποβάλω ὑμῖν συντόμως τὸν ἀπολογισμὸν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς μεγαλονόμου Σχολῆς ἀπὸ τῆς 1 Σεπτεμβρίου 1919 μέχρι τῆς 31 Αὐγούστου 1920 καὶ τοῦτο πράττων ἐξαιτούμαι ἀπ' ἀρχῆς σύντονον μὲν τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς, ἀκραιᾶν δὲ τὴν ἐπιείκειαν ὑμῶν διὰ τε τὸ ἔργον καὶ μονότονον αὐτῆς, ἄτε περὶ ἀριθμῶν προκειμένου, περὶ ἀριθμῶν, λαλοῦντων πλεῖον τῶν λόγων.

Ἀκριβείας δὲ χάριν σημειοῦμαι ὅτι ἡ διαχείρισις αὐτῆ ἀφορᾶ τὴν προκάτοχον ἐφορείαν.

Καί πρῶτον τίνας αὶ πρόσδοσι:

	Γρόσια	
Δικαίωμα εἰσιτηρίων	192 130	
Δικαίωμα γραφικῆς ὕλης	5 240	
Δικαίωμα πτυχίων	5 600	
Ταμείον συντάξεων	31 437	
Τόκοι χρεωγράφων	217 104	
Τόκοι κληροδοτημάτων	81 494	
Ἐνοίκια κτημάτων	66 357,50	
Αγίσμα ἀγίου Θεράποντος	92 900	
Δωρεαί		
κυρίου Μάγκου	50 000	
" Α. Καναβαλιώφ	30 000	80 000
Ἐπιχορήγησις Ἑλλ. Κυβερνήσεως		
τοῦ ἔτους 1919	125 300	
" " 1920		
ὄχλ.: 50 000	653 750	779 050
Κέρδη χρεωγράφων (ἴται ἢ ἐκ τῆς πωλήσεως 18 Μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος προκύψασα ὠφέλεια μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς τιμῆς τῆς ἀγγελίας καὶ τοῦ προκύψαντος προϊόντος ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν ὡς εἴρηται Μετοχῶν) .	1 278 511,75	
	2 859 854,25	
Δεύτερον δὲ τίνας αὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δαπάναι τῆς Σχολῆς:		
	Γρόσια	
Μισθοὶ προσωπικοῦ	2 017 910	
Συνταξιοδοταί	185 064,50	
Γενικὰ ἐξόδα	111 937	
Ἐπισκευαὶ Σχολῆς	67 760	
Καύσιμος ὕλη	65 237,50	
	2 447 909,—	

	2 447 909,—
Ἰδῶρ Σχολῆς	5 608
Ἀσφάλιστρα κτημάτων καὶ ἐπιπλῶν	6 271
Μεταγραφὴ ἀκινήτων	110 000
Τόκοι δανείων	5 541
Υπότροφοι Σχολῆς	12 000
Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ Σχολή, τοῦ ἐν τοῖς Πατρι- αρχείοις Ἐκκλησίας, Μουσικοῦ Συλλόγου, Κα- ταστατικῶν Σχολῆς ἦται τὸ ὅλον τῶν δαπανῶν	4 800
	2 592 129
(περίσσευμα)	267 725,25
ἦται	2 859 854,25

Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀπολογισμοῦ τούτου τὸ ἔτος 1919/1920 ἔκλεισε μὲ περίσσευμα Γρ. 267 725,25.

Ἀλλὰ τὸ περίσσευμα τοῦτο εἶναι *φανταστικόν*, φανταστικὸν ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἐκποίησιν, εἰς τὴν ἀναγκάσθη ἢ προκατόχος ἐφορεία ἵνα προῖθῃ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐπειγουσῶν τῆς Σχολῆς ἀναγκῶν, 18 Μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες ἔδωσαν τὸ ποσὸν Γρ. 1 560 698 καὶ εἰς τὴν μὴ δυνατὴν ἀφ' ἑτέρου ἀντικατάστασιν τῶν ἐξῆς χρεωγράφων:

— 6 ὁμολογιῶν λαχειοφόρου Δανείου Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1880.

— 60 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 5% τοῦ 1898 καὶ

— 10 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 5% τοῦ 1907 ἅτινα λαχόντα εἰς τὸ ἀρτίον ἔδωσαν ὄχλ. 9397 Γρόσι. 117 463, ἦται τὸ ὅλον τῶν ἐκποιηθέντων, ὡς ἄνω καὶ λαχόντων χρεωγράφων ἀνήλθεν εἰς τὸ ποσὸν Γρ. 1 678 161.

Ἄνευ δὲ τοῦ ποσοῦ τούτου ἢ χρησὶς αὐτῆ θὰ ἔκλειε μὲ πραγματικῶν ἔλλειμμα Διρ. Τούρκ. 11 127,10%.

Διὰ δὲ τῆς κατὰ πᾶν ἔτος ἐκποιήσεως τῶν χρεωγράφων τῆς Σχολῆς σπουδαίως ἐλαττοῦται μετὰ τῶν ἀποσόδων καὶ τὸ ἕναρ-

γνησίων αὐτῆς, ἕπερ ἐπρόβλεπε εἰς σοβαρὰς κινήσεις, πάντας τοὺς κηδόμενους αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως τῆς μεγαλονόμου Σχολῆς.

Καὶ κατὰ μὲν τὸ λῆξιν σχολικὸν ἔτος ὁ τῆς Σχολῆς ἀπολογομένης παρουσίαν, ὡς εἶδαμεν, τὸ ἑλληρικῶν τῶν 11427,10 1/2 λ. Τ., κατὰ δὲ τὸ πρᾶγον, κατ' ὃ τῆς μεθοδοσίας τοῦ προσωπικοῦ αὐτῆς, ὡς γνωστὸν, σχεδὸν διπλασιασθεῖσας, τὰ ἔξοδα αὐτῆς σχεδὸν ἐδιπλασιάσθησαν, πλὴ δὲ πρόσδοι αὐτῆς, ἄχρις ἔτι καὶ μᾶλλον ἤλαττωμέναι φαινόνται, τὴ μέλλει καὶ τί θεὸν γενέσθαι:

Ἰσοῦ σοβαρῶν καὶ φιλόμουσων ἀκρακτικῶν τὸ πρὸς λύσιν σπουδαίων πρόβλημα, τὸ τὴν παρούσαν Ἐφορείαν τῆς γεραρῆς Σχολῆς τὰ μάλιν ἐπασχολοῦν.

Ἄλλ' αὕτη οὐδέπω ἀποθαρρύνεται.

Ἡ προσηυμένης Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἡ ἱερὰ αὕτη ἀμπαλομένη ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ αἰώνων ἡ δεξιὰ τῆς θεῆας προνοίας ἐνεφύτουσε καὶ διακτερεῖ ἐν μέτρῳ πολυτρόπων καὶ χαλεπωτάτων κειρῶν καὶ περιπετειῶν ἀκμαίαν καὶ καρποφοροῦσαν ἐν τῇ βασιλίδι ταύτῃ τῶν πόλεων πρὸς στηριγμὸν καὶ διάσωσιν τῆς τε γλώσσας καὶ τῶν γραμμῶν καὶ τῆς πίστεως τῶν πατέρων ἡμῶν οὐδέποτε ἐγκαταλειφθήσεται ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς, ἀτινα ὅπου γῆς καὶ ἄν εὐρίσκονται καὶ ἐν οὐδέποτε κοινωνικῇ τάξει καὶ ἐν ἀνάγκῃσι δὲ: θὰ λησμονήσῃσι τὸν λόγον τὸν ὅποιον ἔδωσαν εἰς τὴν πνευματικῶς αὐτὰ ἐκδήφικταν μητέρα Μεγάλῃ Σχολῇ: *«ὲν ἐπιλάθωμαι Σιών, ἐπιλήθητί ἡ δεξιὰ μου, κολληθήτι ἡ γλῶσσά μου ἐφ' λαογγί μου, ἔτι μὴ σου μεθῶ»*.

Ἄλλὰ καὶ ἀρχαὶ καὶ ἰδιώται καὶ ἔμποροι καὶ ἐπιστήμονες εἰ πάντες μετ' ἔθνηκὸ ἐνδιαφέροντες τὰ τῆς Σχολῆς παρακολουθεῖντες καὶ αὐτῇ ἀγαπῶντες, αὐτῇ τὴν μεγάλην καὶ τοὺς χρόνους καὶ τὴν δόξαν τοῦ Γένους ἡμῶν σχολῆν, ἡμεῖς κατὰ τοὺς γραπτοὺς πρὸς αὐτῇ λόγους τοῦ Μεγάλου Ἐλευθερίου τοῦ Βενζέλου *ἐπιτρεθεῖ ἀπίστευτε σπουδαίως ἀντιελαιτῆς διὰ τὴν ἐπιβράβευσιν τῶν ἔθνηκων ἀγόνων, θὰ ἐπιθαρρύνωσιν, ἐπιμέν βέβαιον, τὸ ἔργον ἡμῶν*

ὡς ἐφόρων διὰ τε τῆς ἡθικῆς καὶ ὁλικῆς αὐτῶν συνδρομῆς καὶ ὑποστηρίξεως.

Ἄσμενος δὲ ἀγγέλλω ὑμῖν κατὰ τὴν δημοφιλῆ ταύτην ἑορτὴν τῶν γραμμῶν ὅτι ἡμεῖς εὐγνωμοσύνην τῆς Σχολῆς τέκνων ἰδρύει ὑπὸ τὸ γλακὸ ἔνομα *•ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ τῶν ἀρχαίων τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς τροσφίμων•*. Σύνδεσμον, ὅστινος σκοπὸς μοναδικὸς ἡ τῆς Σχολῆς ἡμῶν οἰκονομικὴ ὑποστήριξις. Ἐδελφὸς ὑπ' ἀδελφοῦ ροιθούμενος ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ ὑψηλὴ, ἰσχύει δὲ ὡς τεθεμελιωμένον βασίλειον.

Σὺ δὲ, Σεβασμιώτατε ἄγε Τοποτηρητῆ, ὁ τὴν Σχολῆν ταύτην τόσον φιλῶν καὶ περὶ αὐτῆς τόσον φροντίζων, ἐλθέ μετὰ τῆς περὶ Σε ἀγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῶν ἐντίμων μελῶν τοῦ Α. Ε. Μ. Συμβουλίου καὶ τῶν λογάδων τοῦ Ἐθνους εἰς ἐπικουρίαν ἡμῶν ὅπως καὶ μὴ μόνον τὸ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ ἡ πράγματι ἀληθῆς αὕτη Πατριαρχικὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆς, ἡ ἐκ τῶν σπλάχμων τῆς τε μητρῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πολυκαθῶς ἡμῶν Γένους ἀπορρέουσα ἐνηται: αἰέν ἀρ: σταθεῖν καὶ ὑπείροχος ἔμμεναι ἄλλων.

Μετὰ τὴν ζωνχρῶς χειροκροτηθεῖσαν οἰκονομικὴν ταύτην ἐκτίθεσιν, ἀνελθόν τὸ βῆμα ὁ κ. Β. Α. Μυστακίδης ἀπήγγειλε τὴν ὑποσῖθεν ἐπιστημονικὴν πραγματείαν.

ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΕ ΑΓΙΕ ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΑ,
 ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΙ ΙΕΡΑΡΧΑΙ,
 ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΚΑΙ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΙ ΣΥΜΒΟΥΧΟΙ
 ΚΑΙ ΕΦΟΡΟΙ
 ΚΑΙ ΛΟΙΠΗ ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΣ ΟΜΗΓΥΡΙΣ.

1. ΔΟΞΑ ΤΩ ΘΕΩ! Μετά ἐξαετή ἀναγκαστικὴν σιγὴν τοῦ ἱεροῦ τούτου βήματος, ἀφ' οὗ τὴν εὐσημον ταύτην ἡμέραν τῶν οἰκουμενικῶν μεγάλων διδασκάλων καὶ ἱεραρχῶν τὰ τῆς οἰκονομίας τῆς Σχολῆς ἐξηγγέλλοντο καὶ αἱ ἀπὸ αἰωνοβίου παραδόσεις ἐπαγγελίαι περὶ τοῦ «αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι» ἐπισημότατα ἐπανελαμβάνοντο, ἐνώπιον τῶν ἀνωτάτων τῆς Σχολῆς ἀρχῶν, τῶν πανευγενεστάτων ἀρχόντων Ἐκκλησίας καὶ Γένους, αἰτινες Ἰαροφῇ τῇ προσώπῳ τὰς ὑπομνήσεις ταύτας εἰσεδέχοντο καὶ ταῖς εὐχαῖς αὐτῶν καὶ εὐλογίαις ἐστήριζον καὶ ἐπέστεφον, μετὰ ἐξαετή λέγω σιγὴν, καθ' ἣν ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας ἢ Μεγαλώνομος αὕτη Σχολὴ φιλοσόφως καὶ μακροθύμως ἀνέμενε τὸ νόστιμον ἡμαρ, ἰδοὺ πάλιν φωνή, ἀλλὰ φωνὴ ἀσθενῆς καὶ ἀδύνατος ἀνδρὸς, ὅστις ὁμοθύμῳ ἐπιεικεῖ ἀπαιτήσει τῶν κ. συναδέλφων καὶ τῆς σ. Σχολαρχίας προβάλλει ἵνα διαλύσῃ τὴν σιγὴν.

Θέλω καὶ πολὺ θέλω καὶ ἀφθονον ἔχω τὴν φιλοτιμίαν ἵνα ἐπιδείξω ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τοὺς φίλους τοὺς προσήκοντας τῇ Σχολῇ καὶ τοὺς προστάτας αὐτῆς, τοὺς τε παρόντας καὶ τοὺς ἀπόντας, ὅτι ἡ Σχολὴ ζῆ. ὅτι ἡ τοῦ πανελληνίου αὕτη Σχολὴ, ἡ παργενῆς πατριαρχικὴ¹⁾ τοῦ Γένους Σχολῆ, ἡ πάγκοιτος

1) «Καὶ πατριαρχικὸν σχολαίον» (ἐπὶ Σαραφείρ. Β') «σχολαίον τῆς μεγαλοπόλεως, τὸ ἐν Κουρούτσου τοῦ Γένους Μουσεῖον» κλ.

πατριαρχικὴ τοῦ Γένους Σχολῆ, ἡ πατριαρχικὴ Ἀκαδημία, ὡς ἐλέγετο ἀπὸ δύο καὶ πλέον αἰῶνων, περὶ τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν κατὰ τὰ αὐτῆς φερομένη, ἐξκαλοῦσθαι ἐργαζομένη, τὸν ἀνατεθειμένον αὐτῇ καλὸν ἀγῶνα καὶ κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῆς μεθ' ὅλας τὰς ἀντιξοοὺς περιστάσεις προκόπτουσα. Ἡ Π. Μ. τοῦ Γένους Σχολῆ, ἡ τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο ἔχουσα ὅτι εἶναι ἡ καθ'αυτὴ πατριαρχικὴ, ἡ τὰς μετοικεσίας καὶ τὰς περιπλανήσεις τῶν πατριαρχείων παρακολουθοῦσα, οἶοναι ἐπιστημονικὸν αὐτῶν παράρτημα, νῦν μετὰ ἑκατονταετηρίδα πλήρη ἐπὶ τῇ Νέῃ Ἀναγεννήσει τοῦ Ἑθνους τὰς σχολιάς τρίβους ὑπερπηδήσασα καὶ τὰς καμπύλας τροχιάς παρακάμψασα εἰσέρχεται, χάριτι θεῆα, εἰς νέον στάδιον εὐθείας, ὁλονέν, ἀξιώσει τῶν σ. ἐφόρων, ὁμαλιζομένης. Οὕτω ἀξιοῦμαι καὶ ἐγὼ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ὅπερ δὲν εἶναι ἐκ τῶν κοινῶν καὶ τῶν κοινῇ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Σχολῆς ἀναγραφομένων, ἀλλ' ἱστορικώτατον, ἵνα παρέλθω ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦτο.

2. Καὶ προσέρχομαι ἀρχαίῳ ἔθει: κατακολουθῶν πρὸς τὰ παλαιὰ τῆς ΚΠ. καὶ τῆς Σχολῆς παρακνιζόμενος, ὡς ἔλεγε Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος εἰσελθὼν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἵνα προσκομίσωμαι εἰς τὸν εὐπαγῆ τοῦτον πύργον τοῦ ἰδρύματος τούτου τοῦ Γένους ἐπὶ τοῦ πέμπτου λόφου τῆς Νέας Ἐπιαιόφου ἕνα λίθον καλόν, εἰ καὶ μὴ καλῶς καὶ τεχνικῶς ἐξεργασμένον πρὸς στήριξιν αὐτοῦ κλονηθέντος ἕνεκα τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου Σχολάρχου μητροπολίτου Σάρδεων Μιχαὴλ Κλεοβούλου τοῦ Β' († 23 Φεβρ. 1918) καὶ τοῦ γεραροῦ Κων. Ζαχαριάδου, τοῦ μ. δικαιοφύλακος, τοῦ πρεσβυτάτου ὄλων τῶν τοῦ Γένους διδασκάλων ὑπερεξηγονταετῆ ἐνδελεγῆ διδασκαλίαν ἐν τῇ Σχολῇ ἀριθμοῦντος († 6 Φεβρ. 1917).

Ὅσον περίλυπος εἶναι ἡ ψυχὴ μου, οὐχὶ διότι δὲν θὰ ἐπαρκέσω-τὸ καδδύναμιν ἔρδειν Ἑλληνικὸν ὄν ἀεὶ εὐπρόσδεκτον, ἀλλὰ διότι δὲν ἀξιωθῶ πλέον ἵνα ἐπανεέλθω ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦτο, τόσον καὶ περιχαρῆς, διότι πέποιθα ὅτι ἐγκαταίξω ὑπὸ τὴν σκέπην

της Μ. Εκκλησίας ὀρθομένης καὶ τὴν πεπνυμένην διευθύνσιν τοῦ νέου σχολάρχου νέαν καὶ διὰ τὴν γεωγραφίαν Σχολὴν περίοδον ζωῆς, περίοδον ἐνισχύσεως ἐν τῇ πνευματικῇ αὐτῆς ὑπεροχῇ, ἣν ἐπιτίθειοι ἀφανεῖς ἢ φανεροὶ ἐξήτησαν ἐπιτιθεῖως κατὰ τὰ τελευταῖα ἐτη ἵνα ὑπομειώσωσιν.

Ἄλλ' ἀκριβῶς ἐν τῇ ὑποφωσκύσει ταύτῃ Ἀναγεννίσει, ἣν στηρίζει ἀριστεργάτης Ἱεράρχης, ὁ προκαθήμενος τῆς Ἱεράς ταύτης ἁγιοσύνης¹⁾ καὶ οἱ παρ' αὐτῇ σεβασμιότατοι ἀρχιερεῖς, ἔφοροι εὐγενέστατοι καὶ ἄλλοι τῆς Σχολῆς ἀγαθοὶ μαθηταὶ καὶ φίλοι, ἐκρατήθην ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ θέματος διὰ τὸ αἰδέσιμον τῆς ἡμέρας καὶ διὰ τὸ κέρδος, ὅπερ ἔσπερον ἵνα ἐλπίσω ἐκ τῆς εὐνοίας τῶσαν ἐπιλέκτου κόσμου.

3. Ἄλλ' ἐνῆ ἐτυρραζόμενην περὶ πολλὰ φίλοι μου τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας καὶ πέρυσι καὶ ἐφέτος μεταξὺ ἄλλων ἀνήγγειλάν μοι ὅτι ἡ Β. Ἀκαδημία τὸ ἤδη προηγγελμένον ἀγωνισμα περί τῆς ἐν τῇ Βυζαντικῇ κράτει παιδεύσεως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τῆς 15^{ης} ἑκατονταετηρίδος, ὑπὸ «πολλὰς ἐπόψεις» ἐξεταζόμενον, δὲν ἐτυχεν ἐρευνητοῦ καὶ ὅτι ἡ πρὸς ὑποβολὴν μελέτης προθεσμία ἐπὶ μίαν ἐτι διετίαν ἀνεβάλετο. Πέρυσι ἀκριβῶς, ἀφορμηθεὶς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἐτόλμησα ἵνα εἰς τὴν δημοσιότητα παρκλώσω ἱκανὰ περὶ τοῦ εὐρυτάτου τούτου θέματος, καὶ νῦν ἔτερα συναγαγὼν στενῶς πρὸς τὸ ἐνδιαφέρον πάντας ἡμᾶς ἀγωνισμα τοῦτο σχετιζόμενα τίθημι πρὸ τῆς ὑμετέρας ἐπεικούς κρίσεως. Διότι, Σ. Δ. καὶ Α. Φ. Α. δὲν πρέπει ἵνα λησμονηθῇ καὶ μάλιστα ἐν ταῖς σήμερον ἡμέραις, ὅτε ὁ μὲν καιρὸς εὖρος, ὁ δὲ ἀγὼν πολὺς καὶ βαρὺς, ἵνα κατὰ τὸν Θεολόγον εἶπω, ὅτι τὸ Βυζαντικὸν κράτος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ καθόλου πολι-

1) Ὁ Σεβασμιώτατος μητροπολίτης Πρωτοῦ κ. Ἱωάννης, τοποτηρητὴς τοῦ Π. Ο. Ἱεροῦ πρὸς Κέραιον ἀπεβίβησεν ἐν Αὐγούστῳ τῆ 6 Μαρτίου α. ε. χειρῶν τῶσαν ἐξέτασιν τῆς δικαίας ἀξιολογίας τῶν Ἀλυτρώτων, ὑπερλάμπρος τῆς αἰδέσεως καὶ δικαίας ἐν τῇ αἰγανῇ τῶν Βραβτανῶν χρόνος. Ἀληθῆς Δευτέρως, ἀληθῆς φιλόπατρις εὐνοίας καὶ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ πνοὴν ὑπὲρ Ἐκκλησίας καὶ Ἱεροῦ. Ἡ μὲν αὐτοῦ ἀγῆρευς.

τισμοῦ καὶ τῆς παιδεύσεως μετὰ τὴν μεγάλην τῶν ἐθνῶν μετανάστευσιν καθ' ἕλρον τὸν Μεσαιῶνα εἶναι τὸ μόνον, ὅπερ ἐκπροσωπεῖ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν καὶ δικαιοῦμαι κληρονομικῶ καὶ δικαιοῦμαι τοπογραφικῶ, ὅτι εἶναι τὸ μόνον, ὅπερ συγκεντρὸς τὴν πνευματικὴν δύναμιν τῆς πεπολιτισμένης μερίδος τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι εἶναι τὸ μόνον, ὅπερ συνεχίζει διὰ τῶν αἰῶνων καὶ δι' αὐτῶν ἐτι τῶν τελευταίων τῆς Ρ. Αὐτοκρατορίας αὐτοκρατόρων, καίπερ Ῥωμαίων, τὴν ἐκπολιτιστικὴν τῶν κλασικῶν χρόνων δράσιν, καὶ ἀκόμη περισσότερο, ὅτι ὅπ' αὐτὸ τὸ ἐνιαῖον τῆς Ἀνατολῆς αὐτοκρατορικῶν καθεστῶς, κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πολιτειῶν, ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὀργανισμῶ καὶ τῇ συστήματι τῶν ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων παρουσιάζει μοναδικὸν καὶ εὐγενῆς ἀμίλλης τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιαστικῶν παραδέουμα παραγωγικῶν, δημιουργικῶν, ἐκπολιτιστικῶν ἐργασιῶν ἀπαραμίλλων ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐργασίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ σήμερον ἐτι.

Ὁ Ὁριγένης, ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ Μ. Γρηγόριος, ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὁ πατριάρχης Νικηφόρος, Ἰσιδώρος ὁ Πηλονσιώτης, Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς, ὁ κοσμήτωρ τοῦ ἐν ΚΠ. Πανεπιστημίου, ὁ ὑπατος τῶν Φιλοσόφων, ἡ χαριτόβρυτος Ἄννα ἡ Κομνηνὴ καὶ αὐτοὶ οἱ Παλιολόγοι, οἱ βασιλεῖς, συμβουλευοῦσι ῥητῶς ὅτι ἐκ τῆς ἐξωθεν παιδεύσεως, τῆς θύραθεν, ὡς λέγομεν συνηθέστερον, δὲν πρέπει ἵν' ἀπομακρυνώμεθα ἀλλὰ τὰ χρησιμὰ εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς δρέπωμεν καὶ ὠφελώμεθα· διότι «τὸ τῆς παιδεύσεως ἐντελὲς ἐκατέρως πρὸς διδασκαλίαν προσήκει φέρειν τὴν εἶδσιν»¹⁾.

4. Ἐκείνο δὲ τὸ ὅποιον ἐκπᾶγλως τιμᾶ τὴν βυζαντικὴν περίοδον καὶ διακρίνει εἶναι ὅτι ἡ μεθύτερον Ἐκκλησία, ἡ μετὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 29 Μαΐου, ἐξηκολούθησε τὰς ἐθνικὰς

1) Βίος Νικηφόρου σ. 149 ἐκδ. de Boor, Α. φκ. 188α. Τα ἄλλα ἐδάφια τῶν ἀναφερθέντων συγγραμμάτων παραλείπω.

παραδόσεις φέρουσα ἐν ἑαυτῇ καὶ τὸν τύπον ἐκπολιτιστικῆς δυνάμεως, ὡς δύναται ὁ ἄπιστος ἵνα παρατηρήσῃ βάλλιον τὸν δάκτυλον αὐτοῦ εἰς τὸν ἰταῖον τὸν πολλῶν πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν ἀποφάσεων καὶ συλλόγων, ὅτινα οἱ ἀείδιοι ἐκεῖνοι πατριάρχαι καὶ οἱ σύνοδοι ἐξέδιδον εὐλογούντες μὲν τοὺς τὴν παιδείαν περιέπωντας καὶ τὰ κτηνοφελῆ ἰδρύματα καὶ τὰ σχολεῖα βροηθόντας καταρμόμενοι ὅμως «τοὺς τὸ καλὸν παρεμποδίσαι ἐθέλοντας καὶ τὴν διὰ τῆς παιδείας τῆ Γένου ἐλπίζομένην ὑπέλειαν ἀνακόψαι βουλομένους» ἐχθροὺς τοῦ Γένου καὶ κομιδῆ βαρβάρους ἀποκαλοῦντας καὶ πολέμιους καὶ διώκτας τῆς ἀρετῆς τοὺς ἐναντίους.

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ Κέντρον, τὸ Ἑθνικόν, πρὸς ὃ ἐκέντριον ἐξ ὑπολογισμοῦ καὶ κεντρίζουσιν ἀσυνέτως οἱ ἀνιστόρητοι· ἀλλὰ πρὸς κέντρα λακτίζουσι· διότι αὐτὸ τὸ Φανάριον, τὸ μικρὸν αὐτὸ Φανάριον, εἶναι μέγα, μεθ' ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους αὐτοῦ ἀδυναμίας διὰ τοῦ μεγέθους ἐκλιπόντος φυσικοῦ καὶ ἡθικοῦ αὐτοῦ πηγύους καὶ κήρους ἐν μέσῃ ποικίλων δυσχερειῶν καὶ κινδύνων *ἰδιωματώρηται* ἔθνικα δίκαια, διὰ τοῦ αἵματος τῶν πατριαρχῶν αὐτοῦ καὶ ἀρχιερέων καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ Γένου, *ἰδιωματώρηται* ἐλευθέρων γυναικῶν, ἵνα ἀκούσῃ ἐν τῇ συγχρόνῃ ἔθνικῇ παλιγγενεσίᾳ μετὰ ἑκατὸν ἔτη, παρ' αὐτῆς ἀναπτυχθείσης τῇ βοήθειᾳ καὶ ἐγκαρδίᾳ ἐπακουρίας ὄλων ἡμῶν, ἐκείνο τὸ ὅποιον ἐλέγητο πρὸ 2325 ἑτῶν ὑπὸ ἀπόρων κριτῶν ὅτε κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ ὁ Λύσανδρος καὶ τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηνῶν κατασκάπτουτο πολλῇ προθυμίᾳ ὑπ' αὐλητρίδων «*τὴν ἡμίραν ἐκείνην τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας*» (Σ. Ἑλλ.: Β', β', 23). Αὐτὸ λοιπὸν τὸ Βαζαντικὸν κράτος καὶ τὸ μετ' αὐτὸ Φανάριον εἶναι τὸ συνεχίζον τὸ ἑλληνικὸν ὄργανον ὡὰν τὴν χριστιανικὴν πάλαν καὶ τὴν παράθεον ἀπὸ τοῦ Ομήρου καὶ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου καὶ Ξενοφῶντος μέχρι Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ, τοῦ Κηελίτου καὶ Λαοῦκου τοῦ Χαλκεκουδύλου, τοῦ Ἀθηναίου καὶ τοῦ Μικρακηροδάτου καὶ τοῦ Βουλγάρου, αὐτὸ μεθ' ὅλας τὰς ἀδιακίτους ἐπιβρομίας καὶ τὰς καταγιγῆδας. Ὑπερ πυνεκράτητε καὶ κατὰ τὸ δυνατόν

διεφύλαξε τὰ ἀγαθὰ ταῦτα καὶ τὰ πάτρια. Εὐτόχημα δὲ ὅτι τὴν γνώμην ἐμοῦ ταύτην δὲν δύνανται πλέον, ὡς ἔχουσι νῦν τὰ πράγματα, ἵν' ἀναίρεσώσιν εἰς καὶ ἂν ὦσιν.

5. Περὶ τῆς ἀνωτέρας λοιπὸν παιδεύσεως κατὰ τὴν βυζαντικὴν περίοδον καὶ τῶν δι' αὐτὴν παιδευτηρίων ἢ Διδασκαλείων, Πανδιδασκτηρίων ἢ Φροντιστηρίων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς συστημάτων καὶ τῶν τῆς παιδείας ἀντιπροσώπων, εἰ δυνατόν, μικρὸν λόγον ἢ ἀκούσῃτε, εὐμενεῖς μου ἀκρακί, ὅσον ὁ προσμεμετρημένος μοι χρόνος ἐπιτρέπει.

Ἡ μετάθεσις τῆς ἑδρας τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὸ πάλαι Βυζάντιον, τὴν βασιλεύουσαν, τὴν ὑπερκειμένην τῶν πόλεων — διότι: τῶς ὑποκειμένη ἦτο — ἐπέβαλεν εἰς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον ἵνα μεριμνήσῃ οὐ μόνον περὶ τῆς εὐρύσεως καὶ τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς πόλεως ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ὑπεροχῆς. Ὁ μακίριος ἀνὴρ κατὰ τὸ παράδειγμα καὶ τῶν προκατόχων αὐτοῦ οὐ μόνον περὶ τῆς ἐγκυκλίου παιδείας ἐφρόντισεν, ὡς ἐλέγεται καὶ δὴ καὶ νῦν, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀνωτέρας Σχολῆς. Ἰδρυσεν Μέγα Διδασκαλεῖον, ὑπερ οἱ Γερμανοὶ Πανεπιστήμιον θεασάσθαι, ἐπὶ λόφου ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ἀγορᾶς τοῦ Ταύρου, τὸ Καπιτώλιον, ὑπερ περιστοιχίζετο ὑπὸ κίωνων, εἶχε δὲ διάκοσμον σεμνὸν ἀνάλογον ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν παραδόσεων. Εἰς τὸ Μέγα τοῦτο Διδασκαλεῖον ἤδύναντο ἵνα προσέλιθωσιν εἰς ἀκράσειν ψηλοτέρων μαθημάτων οἱ τελειόφοιτοι τῶν ἄλλων ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Σχολῶν — ἦσαν δὲ οἱ σχολαὶ αὐταὶ οὐκ ὀλίγαι¹⁾. Οὕτως ὡστε ἡ ΚΠόλις ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἐπὶ τῶν ἀμέσων διαδόχων τοῦ Κωνσταντῖνου — τὸ πάλαι Βυζάντιον μετὰ τῆς ἀλλῆς λαμπρότητος κατὰ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον ἤρρηνετο — «*καὶ αὖτε τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀλλῆν παιδείαν*» (λ. VII) καὶ «*ἐξουσιάζει σοφιστῶν καὶ φιλοσόφων τοῖς τελειώτατοις*» (λ. XXIV, 14). Ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς συμπλήρωσιν τῆς Σχολῆς μετακαλέσατο καὶ

¹⁾ Ἠρόδοτος κατὰ τὸ δυνατόν ἐ. Ν. Παρίσι, 1920 σ. 181.

διδασκάλους τῆς λατινικῆς, ὡς ἐπραξεν ὁ Διοκλητιανὸς διὰ τὴν Νικομήδειαν, ἀλλ' ἐπαθεν ὅτι καὶ ὁ Διοκλητιανὸς ἐν Νικομηδείᾳ. Ἡ διὰδοσις τῆς λατινικῆς δὲν ἐπέτυχεν· ἀκροαταὶ δὲν προσήρχοντο, ἐν θαυμάσις δ' ἐμετρούοντο. Ἡ Ἀνατολὴ ὠρέγετο ἑλληνικῆς σοφίας, ἤθελεν ἑλληνικὰ, οὐχὶ λατινικὰ, ὡς δὲν ἤθελε τουρκικὰ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον οὐκ ἢ Ἀνατολὴ ἦτο ἑλληνική, οὐχὶ λατινική. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο ἐγγενῆς, ἢ γλῶσσα τῆς διδασκαλίας, ἦτο ἀπ' αὐτῶν τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων κοινὴ καὶ τόσον διαδεδομένη ὥστε νέοι καὶ νέοι ἀπὸ μικρᾶς ηλικίας κατὰ τὰς ἀναστροφὰς ἐν Ρώμῃ εἰθίζοντο ἵνα ομιλῶσιν αὐτῇ, ὅπου καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπαινεῖ (Οἱ. Ι, 1, 12). Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β' καὶ τῆς Εὐδοκίας καὶ ἐν τῇ Πανδιδασκτηρίῳ πλείονες ἔδραι καθωρίσθησαν διὰ τὴν ἑλλην. φιλολογίαν καὶ ῥητορείαν ἢ διὰ τὴν λατινικὴν, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ δὲ τῶν ἑλληνικῶν οὔτε ὁ μεγαλοφωνότατος Αἰσχύλος ἔλειπεν οὔτε ὁ ὀψιπέτης Πίνδαρος, ὅστις ἄριστος ἐρμηνευόμενος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Σχολῇ μικροῦ ἐδέχετο καὶ ἐξωστρακίζετο, ἐνθ' ἀνέκαθεν ἐδιδάσκετο καὶ ὁ λέγων ἐν αὐτῇ πρώτον πρὸ Θετίας τῆς οὐρανομήκου τοῦ ποιητοῦ πτήσεως ἦφατο¹⁾. Ἀκριβῶς δ' ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ πρέπει ἵνα προσέχωμεν τὸν νοῦν, πρέπει ἵνα τὸν νοῦν τὸν ἐσθλὸν μὴ βλάπτωμεν, ἵνα μὴ ἀποξενώμεθα τῶν πατρίων, ἵνα δὲ θηρώμεν τὰ δυνατὰ, οὐχὶ τὰ ἀδύνατα, τὰ ἀμήχανα κατὰ τὸ Σοφάκλειον. Ἀγνοοῦσιν οἱ εἰσηγησάμενοι ὅτι ἡμεῖς ἐδῶ οἱ ἔξω Ἕλληνας εἶχομεν καὶ ἔχομεν διανόμεστερον πολὺ καὶ διπλωματικώτερον καὶ προορατικώτερον τὸν νοῦν καὶ τὴν ἀντίληψιν ὀξυτέραν πῶν περὶ ἡμᾶς ἀναγκῶν καὶ καθόλου τῶν ἔθνικῶν πραγμάτων. Ἐὰν δὲ ἡ διδασκαλία τῆς φιλοσοφίας, ἣτις ἀπατλεῖ τὴν κατακλιθεὶς τῆς τότε ἐπιστημονικῆς μορφώσεως μᾶς μόνον ἐπισήμου ἠξιώθη ἔδρας, ἐν τῇ Πανδιδασκτηρίῳ, τοῦτο ἐξηγεῖται νομίζω ἐκ τοῦ ὅτι ἐν Ἀθήναις, ἣτις ἦτο ἴδαφος

1) Καὶ εἶτα ἐν Ἀθήναις παρὰ τοῦ βασιλείου Σαμιτέλου, καὶ μετὰπειτα ἐν Τυβίγγῃ παρὰ τοῦ ἐπιστολῆ μακαρίτου σεπτῆ φίλου Otto Crusius.

τῶν λόγων κατὰ τὸν Ναζιανζηνόν, ὑπῆρχον σχολαί, εἰς ἃς πανταχόθεν προσήρχοντο, ἕως οὐ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἢ περιφάνεια τῆς πόλεως, ἢ παιδευτικῆ, ἐξέπεσε, διότι, ὡς γνωστόν, ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε διαταξεί: «μῆτε νόμιμα ἐξηγεῖσθαι μῆτε φιλοσοφίαν διδάσκειν» οὕτω δὲ ἢ ἐν Ἀθήναις πνευματικῆ ζωῆ κατ' ὀλίγον ἐπαυσε καὶ τοῦτο, ἐν ἀνοψωθῇ ἢ ἐν ΚΠόλει.

6. Διὰ τοῦ Πανδιδασκτηρίου καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ διορισμοῦ τριάκοντα καὶ ἐνὸς διδασκάλων, ἢ αὐτοκρατορικῆ θέλησις ἐξεδηλώθη. Οἱ καθηγηταὶ πληρώνονται ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Θεωροῦνται ὑπάλληλοι, αὐτοκρατορικῆ ἐπενεύσει διαρίζονται, μετὰ εἰκοσαετῆ δὲ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν σὺν τοῖς εὐχαριστηρίοις τάσσονται εἰς τὴν χορείαν τῶν εὐγενῶν (de, von, van). Ἡ ἐκπαιδεύσις τοῦ κράτους κανονίζεται. Τέως αἱ πόλεις καὶ αἱ δῆμοι ἐξέλεγον τοὺς διδασκάλους καὶ τὰ κατὰ τὸν μισθὸν αὐτῶν διέθετον, οἱ διδάσκαλοι δὲ καὶ τότε οὐκ ὀλίγα ὑπέφερον διὰ τὴν τακτικὴν πληρωμὴν καὶ τὰς σιτήσεις (annona), καίτοι ἀπελάμβανον παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τιμῶν εὐκολιῶν, ἀτελειῶν καὶ εὐεργετημάτων· ἦσαν π. γ. ἀπηλλαγμένοι ἐνίων πρὸς τὸ δημόσιον ὑποχρεώσεων καὶ φόρων, οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἀπηλλάσσοντο τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος διὰ νόμου ἐκίρριξε τοὺς καθηγητὰς ἀπηλλαγμένους πασῶν τῶν λειτουργειῶν καὶ τῶν δημοσίων ὑποχρεώσεων· διέταξεν ἵνα πληρώνονται τακτικώτερον, ὁ Γρατιανὸς μάλιστα χάριν τῶν διδασκάλων αὐτοῦ (Δυσωνίου κλ.) διεκήρυξεν, ὅτι δὲν ἀνέχεται πλέον ἵνα ἀφίηται ὁ μισθὸς τῶν καθηγητῶν εἰς τὴν ἰδιοτροπίαν τῶν πόλεων, τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, ἀλλὰ διέταξεν ἵνα ἀναλόγως ἐκάστη μισθοδοτῇ τοὺς γραμματικούς καὶ τοὺς ῥητορας, ὅπλα δὲ διέταξεν ἵνα ἀναγραφῇ εἰς τὸν προϋπολογισμόν αὐτῶν, τὸν δημοτικόν, καὶ ἢ διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν καθηγητῶν δαπάνη. Αἱ κατ' αὐτῶν δὲ προσβολαί — σημειούσθω καὶ τοῦτο πρὸς γνώσιν τοῦ κόσμου — ἐτιμωροῦντο διὰ βαρυτέρων, δι' αὐστηροτέρων ποινῶν ἢ ὁμοίαι κατ' ἄλλων ἄλλης τάξεως πολιτῶν. Ὁ Ἰουλιανὸς ἀνεμίχθη εἰς τὴν ἐκλογὴν ἀπὸ σκοποῦ· ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν

διδασκαλίαν εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα. Καὶ ἐὰν ἀκόμη οἱ διδάσκαλοι ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν πατριῶν, πάλιν διετείνετο ὅτι ἡ ἐκλογή ἐπρεπεῖν ἵνα τύχη τῆς αὐτοκρατορικῆς κυρώσεως, ὅπως μείζον τὸ κύρος ἔχη.

Νῦν νόμος ἀπαγορεύει εἰς τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανδ.δρακτηρίου ἵν' ἀναλαμβάνωσιν ἀλλαχοῦ διδασκαλίαν ἐκτὸς αὐτοῦ· ἀλλὰ δὲν ἀπαγορεύει εἰς τοὺς ἄλλους τὴν κατ' οἶκον διδασκαλίαν, ἣτις, εἰρήσθω καὶ τοῦτο, ἦτο λίαν διαδεδομένη. Οἱ ἐπὶ διδάκτροις δὲ διδάσκοντες δὲν ἦσαν καὶ ὀλίγοι, ἡμιλλῶντο, διεφέροντο, ἐνίοτε δὲ καὶ διεπληκτιζόντο πρὸς ἀλλήλους. Ἐν Ἀθήναις μάλιστα κατὰ τοὺς προϋστυνιανεῖους χρόνους καὶ τοῦτο ἐπικρατεῖ μεθοδικώτερον πῶς, διότι ὁ ἀγὼν περὶ τῆς προσηλώσεως νέων σπουδαστῶν ἐκράτει ἐκ συστήματος τῶν προσπαθούτων ἵνα πείσῃσι τὸν νεωστὶ προσερχόμενον ἐξωθεν ἀκρατὴν σχολῆς τινος ὑπὲρ τῆς ἐταιρείας ἢ τοῦ συλλόγου αὐτῶν. Ἐκείνο δὴλα δὴ, τὸ ὅποιον ἐν Γερμανίᾳ σήμερον συμβαίνει καὶ δὴ ἐν τισιν αὐτῆς πόλεσιν, ἐν αἷς ἀκμάζει ὁ φοιτητικὸς βίος καὶ τὰ πολυώνομα φοιτητικὰ συστήματα ἢ φοιτητικοὶ δεσμοί, ἀπίντησα, ποῦ νομίζετε γινόμενον, ἐν Ἀθήναις, βεβαιούμενον καὶ εὐμορφώτατα περιγραφόμενον ἐν λεπτομερείαις, αἰτίνας δὲν εἶναι καιρὸς ἵν' ἀνελιχθῶσιν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ — διότι εἶναι πολλὰ! — ὑπὸ τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἐν τῷ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον Ἐπιταφίῳ¹⁾.

7. Τὸ Πανδιδρακτήριον κατὰ κακὴν μοῖραν ἔπαυσε λειτουργεῖν ἐπὶ τοῦ Φωκᾶ, († 610), ὅστις πρὸς ἄλλοις τῷ κράτει κακοῖς καὶ τὴν παιδείαν ἐπολέμησε, διότι τοὺς καθηγητὰς τὰς ἀποδοχὰς αὐτῶν ἐστέρησε καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ὑποτρόφων φοιτητῶν τὰ διδόμενα ἐπιδόματα ἀπέκοψεν. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Ἐκ τοῦ παρὰ Θ. Σιμοκάττη (σ. 20 ἐκδ. de Boor) Διαλόγου τῆς Φιλοσοφίας καὶ Ἱστορίας, ἐξάγω ὅτι νέαν ἄλλην Σχολὴν ἀνεστήσατο, ὡς φέρεται ἐν τῷ κειμένῳ, ῥώμῃ Ἡρα-

1) Migne, P. G. XXXVI, Or. XLIII, 516.

κλέους παρὰ τὰ πατριαρχεῖα ὁ μέγας τῆς ἀπανταχόθεν οἰκουμένης ἀρχιερεὺς καὶ πρόεδρος, ὅστις εἶναι ὁ πολὺς πατριάρχης Σέργιος, οἰκειότατος φίλος τῆς Φιλοσοφίας. Ἡ Σχολὴ αὕτη εἶναι ἡ Θεολογικὴ ἢ Πατριαρχικὴ ἢ Οἰκουμενικὴ, ἣς ἐτάχθη διευθυντῆς, οἶονε! πρῦτανις ὁ Οἰκουμενικὸς λεγόμενος Διδάσκαλος, ἠτυύχησα δ' ἐγὼ ἵν' ἀνέυρω ἐν ΚΠόλει ἀκμάζοντα διδάσκαλον Στέφανον τὸν ἐξ Ἀλεξανδρείας¹⁾ ὅστις ἠρμήνευεν Ἀριστοτέλῃν καὶ Πλάτωνα, ἐδίδασκε δὲ Γεωμετρίαν, Ἀριθμητικὴν, Ἀστρονομίαν καὶ Μουσικὴν, ἐκαλεῖτο δὲ Φιλόσοφος καὶ μάλιστα μέγας φιλόσοφος καὶ οἰκουμενικὸς ἢ καθολικὸς διδάσκαλος. Ἡ Σχολὴ αὕτη δὲν φαίνεται ἀποχωρισθεῖσα τῶν πατριαρχείων, καιμένη δὲ πρὸς τῇ Βασιλικῇ λεγομένη κιστέρῃ τῇ αὐτῇ πλησίον τῶν Χαλκοκρατείων (Γερεμιπυτῶν-σεραγί) εἶχεν ὑπὸ τὸν οἰκουμενικὸν διδάσκαλον συλλήπτορας αὐτῷ ἀνδρας δώδεκα πᾶσαν ἐπιστήμην μετεροχόμεους καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἐκκλησιαστικὰ κρατούντια δόγματα*. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἦσαν οἱ σύμβουλοι τῶν πατριαρχείων καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, ὡς βεβαίῳ Γεώργιῳ ὁ Μοναχὸς, βουλήν ἢ γνώμην οὐκ ἐθέσπιζον ἀνευ αὐτῶν, ὡς τοιοῦτό τι συνέβαινε καὶ μετὰ τὴν Ἀλωσιν καὶ μέχρις ἡμῶν ἐνίοτε, ἐν περιστάσεσιν οὐχὶ ἀπαξ οὐδὲ δις, καθ' ἃς τὰ σ. πατριαρχεῖα προστατεύοντα κατ' ἐξοχὴν τὴν Σχολὴν, ἄτε Πατριαρχικὴν, ἢ καὶ διατηροῦντα αὐτήν, ἐτύγγανον ἐν ταῖς ἀνάγκαις αὐτῶν καὶ τῆς συναντιλήψεως τῶν ἐν αὐτῇ διδασκάλων, οὗς τότε καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμων καὶ ἀξιώμασι καὶ τίτλοις περιεῖπον.

Τὴν Σχολὴν ταύτην Λέων ὁ Ἰσαυρὸς ἐν τῇ παραφορᾷ αὐτοῦ διέλυσεν, ἢ τῷ πυρὶ παρέδωκεν, ὅτε οἱ ἐν αὐτῇ διδάσκαλοι ἐρωτηθέντες ὑπ' αὐτοῦ περὶ τοῦ σχεδίου τῆς θρησκευτικῆς λεγομένης Μεταρρυθμίσεως ἐτόλμησαν ἵν' ἀντεῖπωσι καὶ ἐλέγξωσι τὴν γνώμην αὐτοῦ²⁾. Ἐκτοτε, ἐπάγεται Γεώργιῳ ὁ Μοναχὸς, ἢ τῶν

1) Krumbacher B. L. 92, 621, ἦτο συγγραφεὺς.

2) Τὰ ἱστορούμενα ὅτι ὁ Ἰσαυρὸς διέταξεν ἐν αὐτῇ τῷ τόπῳ τοῦ διδασκαλείου καὶ οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ καταφλεγοῖσι, δὲν θεωροῦνται πιστάως ἄξια.

ἐπιστημῶν γνώσις ἐσπίνεζε τῇ τῶν βασιλευόντων γνωσιμάχων ἀπονοίᾳ μέχρι τῆς βασιλείας Μιχαήλ καὶ Θεοδώρου, τῶν εὐσεβῶν καὶ πιστῶν βασιλέων. Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα τὰ λεγόμενα περὶ τῶν βασιλέων τῆς λεγομένης εἰκονομαχίας καὶ τὰ γράμματα δὲν ἔπαυσαν καλλιεργούμενα καθὼς καὶ αἱ τέχναι καὶ αὐτὴ ἡ Γραφικὴ, περὶ ὧν ἄλλοτε.

Περίεργος σύμπτωσις αἶρει ἡμῖν παραπέτασμα ἐν τῇ παιδευτικῇ κινήσει τῶν τελευταίων χρόνων τῆς λεγομένης εἰκονομαχίας. Γράμματα φιλομαθοῦς Καλίφου, τοῦ Ἀρῶν-αλ-Μαμουῦν (815-833) τοῦ φιλομούσου οἴκου τῶν Ἀρβασιδῶν καλοῦσιν εἰς Βαγδάτην, τὴν ἔδραν αὐτῶν, τὸν φιλόσοφον καὶ μαθηματικόν Λέοντα, τὸν μετέπειτα Θεσσαλονίκης, ὅστις ἐδίδασκεν ἐν πενιχρῇ φροντιστηρίῳ. Ὁ Θεόφιλος λαβὼν τὰ γράμματα τοῦ Καλίφου ἄσπονον ἔκρινεν ἵνα ἐκδοτον ποιήσῃ τοῖς ἔθνεσι τὴν τῶν ὄντων γνώσιν, δι' ἣν τὸ Ῥωμαίων γένος θανατίζεται, ἀφῆκε δὲ τὰς λύσεις τῶν γεωμετρικῶν καὶ ἀστρονομικῶν ζητημάτων καὶ ἄλλων μαθημάτων τὰς ζητηθείσας, ἵνα ἐπιστείλῃ. Τὰ περαιτέρω ἄλλης ὥρας θέμα συμβαρὸν ἅμα καὶ τερπνόν, περὶ οὗ ἐφρόντισε κάλλιστα ἵνα δημοσιεύσῃ ἐν τῇ Μ. Βιβλιοθήκῃ (Δ' σ. XLIV κ. ε.) ὁ μακαρίτης Σάδας, διότι καὶ ἀπὸ διπλωματικῆς ἀπόψεως ἀξιόλογον προσεφέροντο ὑπὸ τοῦ φιλομούσου καλίφου, τοῦ φιλεπιστήμονος καὶ ἀδίδιοι σπονδαὶ φιλίας καὶ ἀγαθῆς γειτονίας ὡς τίμιον ἀντάλλαγμα τῆς παρ' αὐτῷ μεταβάσεως τοῦ Λέοντος καὶ τῆς ὑπ' αὐτόν φιλολογικῆς ἢ μάλλον ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς. Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης ὁμως — ἀγαθὸν μέγα προσέκυψεν ἐν Βυζαντίῳ, ἡ ἕνεκα διαφόρων λόγων ἀνακοπεῖσα ζῳηρὰ πνευματικὴ κίνησις ἀνεξωρογνήθη. Ἐπὶ Μιχαήλ τοῦ Γ' ὁ πανίσχυρος Βάρδας ἀνασυνέστησε τὸ λησμονηθὲν Πανδιδακτήριον, ὅπερ ὁ μακαρίτης φίλος μου Gelzer, eine Art Hochschule, εἶδος Πανεπιστημίου, ὀνομάζει. Ὁ Βάρδας

ὅς διδάσκει καὶ ὁ μακαρίτης Παπαρηγόπουλος (Ἰστ. Ἑλλ. Ἔ. τ. Γ' σ. 395 ἐκδ. 1886).

συνήθροισε σοφοὺς κατὰ τὴν Μαγναύραν, ἀναδιωργάνωσε τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν τὴν ἡμελημένην, προέστησεν ἀρχιδιδάσκαλον τῆς Σχολῆς τῆς Μαγναύρας τὸν ἐξονομασθέντα Λέοντα, τέως Θεσσαλονίκης, ἦτοι πρύτανιν καὶ διήρπασεν τὴν Ἀκαδημαίαν ταύτην εἰς *τίσσαρα τμήματα*, ἦτοι εἰς ἰσαριθμούς σχολάς, ἐφ' ὧν καὶ καθηγητὰς κοσμήτορας δι' ἐκάστην προέκρινεν, ὧν τὰ ὀνόματα σήμερον γνωρίζομεν¹⁾. Καὶ οὐ μόνον συνέστησεν, οὐ μόνον ὑπεστήριξεν ἀλλὰ καὶ ἐκ φιλομαθίας κινούμενος ἐφόρτα εἰς τὰς παραδόσεις καὶ διὰ καταλλήλων λόγων ἐπερρώνυσε διδάσκοντάς τε καὶ διδασκόμενους, ὡς τοῦτο ἔπραττε πολὺ πρὸ αὐτοῦ αὐτὸς ὁ μέγας Ἰουστινιανός, ὅστις, ὡς πρὸ ὀλίγου ἐδημοσίευσα, κατεδέχετο ἀπὸ τοῦ βασιλικῆς αὐτοῦ θρόνου ἢ τοῦ στρατηγικοῦ αὐτοῦ θώκου ἵνα παρακάθηται ἐνίοτε εἰς τὰ θρανία τῶν παραδόσεων καὶ προεδρεύῃ τῶν ἐπὶ τῇ ἐπιδόσει τῶν διπλωμάτων τελετῶν, προσφωνῇ διδασκάλους καὶ φοιτητάς, ἢ εὐχαριστίας ἀποπέμψῃ ἢ βασιλικὰς ὄντως συστάσεις εὐχρηστῆ. Τὴν Σχολὴν ταύτην ἐστήριξεν ὁ Μακεδονικὸς οἶκος. Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ὁμολογεῖ ὅτι ἡ παιδεία καὶ βασιλείαν κοσμεῖ καὶ τοὺς βασιλευόντας ἀειμνήστους ἀποτελεῖ καὶ ἐν ταῖς πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ παραίνεσσι προστίθησιν ὅτι εἶναι ἀπιυραίνητος οὐ μόνον βασιλεῦσιν ἀλλὰ καὶ ἰδιωτεύς. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ μεγάλη παιδεία Λέοντος, τοῦ σοφοῦ, καὶ ἡ πολυμερὲς μόρφωσις τῶν λογίων τῶν χρόνων τούτων, ἐν οἷς μὴ λησμονώμεν τὸν ἱερὸν Φώτιον, τὸν καὶ ἐν Μαγναύρᾳ διδάξαντα. Κωνσταντῖνος δὲ ὁ Πορφυρογέννητος (Κεδρ. Β' 326) ἐπίσης ἐμερίμνησεν ἰδιαίτερος

1) Ὁ Λέων ἀνέλαβε τὴν ἕκαστην τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστήμων τῶν ἐπιστημῶν ἵνα διδάξῃ, ὁ Θεόδωρος τὴν γεωμετρίαν, ὁ Θεοδόσιος τὴν ἀστρονομίαν, καὶ ὁ Κομμηνῆς τὰ γραμματικά, ὅλοι θωρακῆν, ἀπὸ γενναίως ὑπὸ τοῦ κράτους μισθοδοτούμενοι (Κεδρ. τ. Β' 170—171). Ἐνταῦθα σημειοῦσθε ὅτι τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιδιδασκάλου ἔφερον οἱ σχολάρχαι τῆς Μ. Γ. Σ. μέχρι πρὸ ὀλίγων δεκάδων ἐτῶν. Ὅρα τὸ εἰς Σαμουὴλ τὸν τοῦ Γένους ἀρχιδιδάσκαλον ἐπιτόμιον ἐπίγραμμα, ὅπερ ἀνεστήλωσα ἔναντι τοῦ παγαρίου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἐν Κορυθαίῳ εὐρῶν καταπατούμενον καὶ κατατριβόμενον ἵνα μὴ ἐξίτηλον γένηται, ἐδημοσίευσα δὲ ἐν *Κοινοῦταγμα* σ. 61 ἐκδ. Ἀθηνῶν.

ἐπιδειχόμενος· καὶ αὐτὸς βασιλικὴν στοργὴν πρὸς τε τοὺς διδάσκον-
τας καὶ τοὺς φοιτητάς, οὓς ἐνόστο καὶ συνδαυτιμένους ἐδέχετο καὶ
τοὺς διακρινόμενους μεταξὺ αὐτῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ κράτους
προετίμα, ὡς τούτο ἐγένετο οὐχὶ σπανίως καὶ μετὰ τὴν Ἑλυσιν.
Πατριάρχαι καὶ μητροπολίται κατήρχοντο εἰς τὴν Σχολὴν, ἠκρο-
ῶντο μαθημάτων, ἐνεψύχουν διδάσκοντάς τε καὶ διδασκομένους
καὶ ἐβράβευον τοὺς διακρινομένους. Ἡ ὀλιγωτέρα φροντίς τῶν δια-
κόχων τοῦ Πορφυρογενήτου, δὲν τόλμῳ ἵνα εἶπω ἀκηδία, ἐπήνεγκε
τὴν ἐν τῇ Σχολῇ παραλυσίαν. Ἄλλὰ τὴν ἀμεριμνησίαν ταύτην
κάλιστα ἐξήγηθ', ἂν καὶ οὐχὶ τελείως δικαιολογῶ, ἐὰν ἀναμνησθῶ
τῶν συγχρόνων πολιτικῶν περισπασμῶν ἐσωτερικῶν μὲν κατ' ἀρχὰς
εἶτα δὲ ἐξωτερικῶν, περὶ ὧν δὲν εἶναι καιρὸς τόρα ἵνα ἀναπτυχθῶ.
Οἱ τελευταῖοι τοῦ Μακεδονικοῦ οἴκου βασιλεῖς ἐφρόντισαν περισ-
σοτερον περὶ τῆς ἐν πολέμῳ τακτικῆς, περὶ πολέμων αὐτῶν κατ'
ἀνάγκην. Δὲν ἀνέχομαι ὅμως ἵνα μὴ ἐκστομίσω ὅτι ἂν αὐτοὶ
κατηγοροῦνται ὡς μὴ στηρίζαντες τὰ γράμματα καὶ τὴν τῶν λογίων
τάξιν, ἐν τούτοις αὐτοὶ ἔσωσαν τὴν μεγαλόνησον τῆς ἑλληνικῆς
Μεσογείου, τὴν ἡρωϊκὴν Κρήτην καὶ ἐπανήγαγον αὐτὴν εἰς τὰς
ἀγκάλας τῆς μητρὸς Κιβέλευς, αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι Μακεδόνες
ἔσωσαν τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν ἀπὸ ἀδίκων καὶ βαρβάρων χει-
ρῶν κατασυντρίψαντες τοὺς ἀεὶ παρασπονδούντας δολίους ἐχθρούς
ὡς τόρα ἀπέδωκαν αὐτὴν οἱ ἐκείνων τῶν ἀειμνήστων αὐτοκρατό-
ρων καὶ στρατηγῶν τῶν ὀνόματι καὶ πράγματι Νικηφόρων καὶ
Βασιλείων εὐδόχοι . . .

8. Καὶ ὅμως, καὶ οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ Φελλὸς
μετὰ τινὰς δεκαετηρίδας διερωτᾶται, διαπορεῖται πῶς ἐπὶ Βασιλείου
τοῦ Βουλγαροκτόνου, τοῦ ἰσοδύναμοι τῆς περὶ τοὺς λόγους σπουδῆς
καταλιγροῦσάντος, τόσοι καὶ τόσοι λογιότατοι ἀντιπρόσωποι διέ-
λαμψαν. Ἄλλ' εὐεξήγητον τὸ πρᾶγμα· ἡ λύσις εὐπορος· οἱ τόσοι
ἀνδρες ἐσπούδαζον ὡς αὐτοτελεῖς, ἤτοι ἐτελεστοῦσαν ἐαυτοὺς δι'
αὐτοδιδασκαλίας, διὰ τῆς κατ' οἶκον ἢ δι' ἄλλων μέσων μελέτης.
Δίκαιον δ' ἔχει Ἄρνα ἢ Κομνηνὴ, ἢ χαριτόβρωτος προηγήσασα,

γράφουσα ὅτι καὶ κατὰ Βασιλείου τοῦ Πορφυρογενήτου
«μέχρι τῆς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου βασιλείας ὁ
λόγος καὶ τοῖς πλείοσιν ἐρραθύνετο ἀλλ' ἦν γε πάλιν οὐ
καταθεδυνκῶς» ἀνέλαμψε δὲ καὶ ἀνέθορε διὰ σπουδῆς τῆς φιλο-
λογίας ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ἀλεξίου τοῦ Α' τοῦ
Κομνηνοῦ (ἐκδ. σι. V, 8 καὶ 9).

Ἐδεινοπάθουν τὰ γράμματα ἕνεκα τῆς συγχρόνου πολιτικῆς
κεκινημένης καταστάσεως, ἀπαρallάκτως ὡς παρ' ἡμῖν. Μεσοῦσης
τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος τὸ ἀμεληθὲν Παιδιδάκτειον
προτροπῇ καὶ ὀτρύνσει ἐπιμόνω τῶν περὶ Κωνσταντίνον τὸν Μονο-
μάχον (1042—1055 μ. Χ.) λογίων ἀνασυνέστη οὐχὶ ὅμως ἐν τῷ
παλατίῳ τῆς Μαγναύρας ἀλλ' ἐν τῷ καθ' αἷμα τοῦ ἁγίου Πέτρου.

Ὁ βασιλεὺς διώρισε τῆς μὲν Νομικῆς Σχολῆς κοσμητόρα τὸν
Επιφίλιον Ἰωάννην, τὸν μετὰ ταῦτα πατριάρχην, τῆς δὲ Φιλοσο-
φικῆς τὸν Ξελλὸν πρὸς ἄλλοις βοηθοῖς. Οὕτως λοιπὸν ἔχομεν
Νέαν Ἀναγέννησιν γραμμάτων ἐπίσημον ὑπὸ βασιλικῆς χειρὸς
βασταζομένην, ἐξακολουθοῦσαν καὶ ἐπὶ τῆς Κομνηνογενεῖς δυνα-
στείας. Ἡ Νομικὴ Σχολὴ μάλιστα ἐβελτιώθη, ἐξήραθη, ἐτιμήθη
καὶ ἐφημισθη. Ἐσπουδάζετο ἡ νομολογία συστηματικώτερον καὶ
πρακτικώτερον καὶ κατὰ τὰς διαρέσεις αὐτῆς, εἰδικώτερον δὲ διὰ
τὰς ἀνάγκας τοῦ κράτους καὶ τὰς μετὰ τῶν ξένων σχέσεις, αἵτινες
κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐγένοντο συχναί. Ὁ αὐτοκράτωρ διέ-
ταξεν ὅπως ὑποχρεωτικῶς ἀκροῶνται τῶν ἐν τῇ Σχολῇ μαθημάτων
οἱ μέλλοντες νομομαθεῖς ὑπάλληλοι τῆς αὐτοκρατορίας ¹⁾ «Οἱ νό-
μοι δὲν πρέπει ἵνα εἶναι χρησιμοὶ» ἔλεγεν ²⁾. Ἡ γνώσις τῶν
περὶ αὐτῆς διὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν Ν. Ἰταλίᾳ ἀποστόλων τὴν
φήμην τῆς Σχολῆς ἤπλωσε καὶ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ κράτους εἰς
ὅλην τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Ἐκ τῆς Ἰταλίας
ἤρχοντο φοιτηταὶ πρὸς σπουδὴν, καὶ διδάσκαλοι ἐζητούντο, ὡς

1) Byz. Z.: Z. (1899) σ. 445 ἐν σημ. ἐνθα ὁ κ. Heisenberg ἐκμαρτυρεῖ
αὐτὴν *Heckenstamm*.
2) Neumann, Weltstell. d. Byz. R. Kreuzz. S. 67.

ἐγένετο ὁμοίως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βοκκαίου διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς¹⁾. Ἐκεῖνος δὲ τὸ ὅποιον δὲν ἐπιθυμῶ ἵνα ἀποσιωπήσω, Σ. Δ. καὶ λοιπὴ μουσσοτερπῆς ὁμήγουρις, καίτοι κατατρώγω ὀλίγον ἐτι χρόνον ὑμῶν, διότι τιμὴν ἐξοχον περιποιεῖ εἰς τοὺς ἀμέσους παρόνους ἡμῶν, εἶναι ὅτι ἡ καθ'αυτὴ σύστασις τῆς νομικῆς Σχολῆς τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Πανεπιστημίου καὶ ἡ διαρρῦθμισις αὐτῆς κατὰ τὸ 1088 κ. ἔ. ἐγένετο κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν ΚΠ., τῆς ἐνταῦθα δὴλα δὴ²⁾. Τὸ πρᾶγμα δὲ θεωρεῖ πιθανώτατον ἀνὴρ κορυφαῖος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Δικαίου, πασίγνωστος διὰ τὰς μελέτας αὐτοῦ, ὁ Zachariä v. Lingenthal³⁾. Καὶ ὅπερ περιεργότερον ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀξιοπαρατήρητον κατὰ τὴν αὐτὴν πηγὴν ὅτι ἀνάγκη ἐπέστη ἐν Σικελίᾳ καὶ μεταφράσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῶν νόμων Φριδερίκου τοῦ Β', αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν (1215—1250 μ. Χ.). Ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἔπρεπεν ἵνα γίνῃ ὁ προσήκων λόγος καὶ περὶ τῶν διδασκάλων καὶ παιδοδιδασκάλων νομικῶν, οἵτινες ἀναγράφονται ἐν τῷ Ἑπαρχικῷ Βιβλίῳ τοῦ Λέοντος⁴⁾, ἀποτελοῦσι δὲ εἰδικὸν τμήμα τοῦ Συλλόγου τῶν Ταβουλαρίων, ἧτοι τῶν νοταρίων, τῶν συμβολαιογράφων. Ἐκ τῆς προσθήκης τῆς λ: νομικός φρονῶ ὅτι πρόκειται περὶ εἰδικῶν διδασκάλων τῶν νόμων, ἐν δὲ τὸ συμπέρασμα τῆς ἐπὶ τῶν πηγῶν αὐτῶν ἄλλοτε μελέτης μου εἶναι ἀκριβές, νομίζω ὅτι αὐτοὶ ἦσαν προπαιδευταί, προγομνασταὶ ὁδηγοὶ τῶν ὑποψηφίων εἰς τὴν τάξιν

1) Ἄφ' οὗ ἀπαδείχθη ὅτι ἡ εἰς Θεοδοσίον τὸν Β' ἀναφερομένη δὲν ἀληθεύει καὶ ἡ ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις περισυλλογὴ τοῦ ἐγγράφου τῆς συστάσεως τῆς Σχολῆς ὅτι εἶναι πλαστὴ. Kaufmann, Gesch. d. D. Universitäten τ. Α, 173. Ὅρα δὲ καὶ διὰ τὴν Ἱστορίαν ὄλην Fitting, H., Die Anfänge der Rechtsschule zu Bologna, Βερολ-Λιψζ 1888, S. 78—82.

2) Βλ. διὰ τὸ σημεῖον τοῦτο Hesselung, Essai sur la civilisat. byz. 1907, S. 308.

3) Krumbacher B. L. G². S. 606. Ἐμπούδαζον ἐτι ἐν Τυβίγγῃ κατὰ τὸ 1888, ὅτε ἐπαγγεωρίσθη ἡ 800 ετηρὶς τοῦ Πανεπιστημίου τούτου καὶ μετέσχον τῆς συμμετοχῆς τῶν φοιτητῶν ἐπὶ τοῖς συγχαρητήρισις.

4) Mémoires de l'Inst. Genévois τ. 18, 1895—1900, 4°.

τῶν νοταρίων, αὐτοὶ δὴλα δὴ πράττουν, προητοιμάζον τοὺς ὑποψηφίους εἰς τὰς πρακτικὰς ἐξετάσεις ὅπως λάβωσι τὴν ἀδειαν καὶ ἐγγραφῶσιν εἰς τὸν Κατάλογον τῶν νοταρίων (barreau)¹⁾. Ἐς ἄλλοτε παραλείπων τὰ λοιπὰ, ἄξια πάντα παραβολῆς καὶ συγκρίσεως πρὸς τὰ σήμερον γεγόμενα ἢ ἐφαρμοζόμενα ἐξαιρῶ τούτο μόνον ὅτι αἱ ἐξετάσεις ἦσαν αὐστηραὶ, ὅτι ὁ ὑποψήφιος ὤφειλε μεταξὺ ἄλλων κάλλιστα τὰ τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως παιδευθῆναι ὡς ἂν «μὴ διαμαρτάνῃ ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν, ὀλισθάνῃ δὲ περὶ τὴν «ἐλέξιν, ἐπὶ στόματος δ' ἔχειν τοὺς 40 τίτλους τοῦ Ἐγχειριδίου νόμου καὶ τῶν ἐξήκοντα τῶν Βασιλικῶν τὴν γνῶσιν.»

9. Ἡ ἀπὸ τοῦ πανεπιστήμιου Ἑλλοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ ἀμέσως ὑπὸ τῶν τροφίμων τῆς Ἀκαδημίας προκληθεῖσα νέα ζύμωσις ἐν τῇ παιδεύσει καθ' ἕλους τοὺς κλάδους τῆς ἐπιστήμης παρὰ πᾶσι καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀριστοκρατικωτέρᾳ καὶ ἀνωτέρᾳ κοινωνίᾳ τοῦ Βυζαντίου ἦν ἀδύνατον ἵνα μείνῃ μεμονωμένη καὶ ἄνευ ἐπιδράσεως εἰς εὐρύτερον κύκλον. «Ἡ Κωνσταντινίου παιδείας ἀπάσης καὶ τέχνης λογικῆς οὐκ ἐνδεῶς εἶχε» φωνάζει ἡ χαριτόβρυτος Ἄννα ἡ Κομνηνή. Ἐκ τῆς πορφυρογεννῆτου αὐτῆς κόρης πολλὰς δύναται τις ἔν' ἀντήλθῃ πληροφορίας περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως καὶ θέσεως τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἔζη· ἐν πρώτοις τὸ πρόγραμμα, ὅπερ ἠκολούθησεν αὐτῇ ἐν τῇ ἀγωγῇ αὐτῆς

1) Ὅπως ἐξηγεῖται καὶ ὁ Nicole, Αἰτιόσι σ. 84. Ὁ παιδοδιδασκαλὸς νομικός καλεῖται καὶ ἄπλῶς νομικός (πρβλ. § 13) ἔχει δὲ ἀνωτέραν θέσιν τοῦ διδασκάλου, ὅστις εἰργάζεται μὲν ἐν τῷ Συλλόγῳ (τῇ Σχολῇ) τῶν νοταρίων ἐξηστᾶτο ἐκ τοῦ προσέδρου τοῦ Συλλόγου, τοῦ πριμικηρίου, ἐπληρῶνα δικαίωμα ἐγγραφῆς εἰς αὐτόν, ὀλιγώτερον ὅμως ἢ ὁ ταβουλάριος καὶ ὁ παιδοδιδάσκαλος, εἶχε δὲ τὰ αὐτὰ ψήφου δικαιώματα ἐν τῷ Συλλόγῳ. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἦσαν, νομίζω, δευτεροβάθμιοι προσκεκολλημένοι ἵνα διδάσκωσιν ἀρτιώτερον καὶ μᾶλλον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν μελλόντων νομικῶν σύμφωνα τὴν ἐγκύκλιον παιδεύσιν. Ὁ ἐπιτυχῶν ἐν ταῖς ἐξετάσεσιν ὅπως ἐνταχθῆ τῷ Συλλόγῳ καὶ ἀριθμηθῆ τοῖς ταβουλαρίοις εἶδε ἵνα προχειρισθῆ ἐπιστήμῳ, ὀρκισθῆ, εἶτα μετὰ τὴν πολιτικὴν τελετὴν καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἀναδειχθῆ μετ' εὐχῆς ἱερέως, τοῦ πριμικηρίου θυμιατηρίου κρατούτος καὶ θυμῶντος αὐτοῦ. Τὰς δύο τελετὰς, πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν, ἐπέστειραν ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ συμπόσιον. Πρβλ. ἄξια ἀναγνώσεως αὐτῶν: τὰ ἐν § 26.

καὶ τὰ μαθήματα, περὶ τὰ ὅποια ἐνδείκνυται, ἐν οἷς καὶ περὶ τὴν περιήλοστον τῆς σχεδογραφίας πλοκήν (B' σ. 294). Ἡ δὲ σχεδογραφία ἐπενοήθη, γράφει ἡ ἴδια, ὡς κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα πρὸς μίσητον καὶ εὐκαμπιτέραν καὶ ταχύτεραν τῶν λέξεων καὶ φράσεων ἐξήγησιν καὶ παραβολικὴν τῶν καιμένων ἐξέτασιν καὶ ταχολογίαν. Ἡ σχεδογραφία εἶναι ἡ κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν αἰῶνας λεγομένη σχεματογραφία. Ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ἀρχεται καὶ ἡ κατ' ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς, εἰς δὲ αἱ ἐργασίαι βάνη ἔχουσι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα. Ὁ Παλλῆς π. χ. ἐδίδασκε Λυσίαν καὶ Δημοσθένη, Ἀριστοφάνη, Μένανδρον, ἐποιεῖτο διαλέξεις οὐχὶ μόνον περὶ Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ περὶ Αἰγύπτου καὶ περὶ Χαλδικίας. Ἐδίδασκε δὲ καὶ συνίστη τῶν νοσημάτων ἐπιμελεῖσθαι καὶ τὴν γλώτταν ἀποκαθαίρειν καὶ περὶ τὴν περιβολὴν τοῦ λόγου πονεῖν καὶ ἐπινοεῖν τὰ καίρια δὲν ὄντα καὶ τὰ σιωπῆ παρὰ διὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας* ὡς τοῦτο ἐφύρονε καὶ Μάρκος ὁ Μουσούρος μετὰ τὴν Ἄλωσιν ἐν Ἰταλίᾳ — Διὰ τοῦτο οὐδεμίαν εὐκαιρίαν παρέλιπεν ὡς τε καθηγητής, ὡς τε φιλόλογος ἢ ἀποδείξῃ τὸ κλέγε σφάλος, τὸ ὅποιον ἰδὲνατο τις ἢ ἀντιλήσῃ ἐκ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος¹⁾. Ἰππειδὴ δὲ ἐξηκολούθει ἐπὶ ἡ πρὸς τὴν φύσιν παιδείαν παρὰ τοῖς πολλοῖς παισὶ τις ἀποτροπὴ, ἀπὸ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἐδρας ἐδίδασκεν ὅτι οἱ Ἕλληνας συγγραφεῖς οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ προφήται τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅτι οἱ Ἕλληνας συγγραφεῖς φίλοι τῆς ἀλλοτριότητος ἀπέκρυπτον τὴν ἀλήθειαν ὑπὸ πέπλον, τὸν ὅποιον πρέπει ἢ ἀνασύρωμεν ὅπως διαλύσῃ ἢ χριστιανικὴ λάμψῃ. Ταῦτά εἶπε καὶ ἐδίδασκε καὶ Νικήτας ὁ Γραμματικὸς, ὁ διδάσκαλος καὶ φίλος αὐτοῦ. Ἡ Ἄννα λέγει πρὸς αὐτὸν (σ. 293) «Καὶ ἴστω ἰδεῖν καὶ Λατῖνον ἰσχυρὰ παιδαγωγούμενον καὶ Σκώθην ἑλληρίζοντα καὶ Ῥωμαῖον τὰ τῶν Ἑλλήνων συγγράμματα μεταχειριζόμενον καὶ τὸν ἀγράμματον Ἕλληνα ὁρθῶς ἑλληρίζοντα».

1) 2494. Annuaire de l'Ass. p. l. encour. des et. grecques, 1873, no. 203, 204.

10. Ὡς διὰ πᾶσαν ἐργασίαν ἀπὸ θεοῦ ἀρχεσθαι προσήκει, κατ' αὐτὸ ἀκόμη, τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἔθνος, ὡς ὑπῆρχον εὐχαί διὰ τοὺς παῖδας τὸ πρῶτον ἐς διδασκαλίου μεταβαίνοντας ἢ εἰς τὸ μαθεῖν παντοῖα ἱερά γράμματα καὶ Ἀκολουθία μικρὰ εἰς παῖδας κακοσκόπους* ἄγιοι δὲ πάτρωνες καὶ προστάται αὐτῶν ὅλων εἰδικώτερον ἀνεγνωρισμένοι¹⁾, οὕτω καὶ διὰ τὸν τῆς Σχεδογραφίας τὸ πρῶτον ἀπτόμενον ὑπῆρχαν εὐχαί, ἢ ἐπιτήδες ἐνταῦθα παρτίθην: ἐκ τοῦ περὶ Σχεδῶν βιβλίου τοῦ σοφωτάτου καὶ λαμπροτάτου Μανουήλου τοῦ Μωσχοπούλου, ὅπερ εὐτυχῶς κατέχω (Παρισίσις, 1545, 4^ο) παραλαμβάνω.

*Κέραιε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἀσπίρως εὐδοκίρας τεχθῆναι ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ταῖς πρεσβείαις αὐτῆς καὶ τοῦ χρυσορρήμονος Ἰωάννου φώτισον τὸν νοῦν τοῦ νέου τοῦ ὡς ἀρχαμένου τοῦ σχεδογραφεῖν καὶ τὴν καταρχὴν εὐλόγησον τοῦ σχέδου*²⁾.

Ἄξιον δὲ εἶνα προσθέσω ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἐνταῦθα ὅτι δὲν ἐδικαιούτο ὁ διδάσκαλος δι' ἑλλειψιν δεκτικότητος ἢ δι' ἑλλιπῆ πρόσδον ἢ ἀποκλείσῃ μαθητὴν τῶν παραδόσεων αὐτοῦ.

11. Διὰ μίαν λέξιν διεξέρχομαι τὰ τῶν χρόνων τῆς Κομνηνογραφῆς δυναστείας. Ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἐπεκράτει οὐχὶ μικρὰ πνευματικὴ κίνησις καὶ παιδευτικὴ ἐνέργεια, ὡς τοῦτο δὲν ἀρνεῖται καὶ ὁ τὰ τῆς δυναστείας ταύτης σιγλογραφῆρας γαλάτης Chalandon (une activité intellectuelle). Ἐγὼ τοῖς ἀλλοτρίστον, καὶ ἐάν δὲν ὁμολογεῖτο τὸ πρᾶγμα ὑπὸ ξένων, κατ' οὐδένα τρόπον δὲ παρεδεχόμεν ὅτι ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν δὲν διεσώζοντο αἱ πρότεροι σχολαὶ καὶ τὰ πανδιδακτήρια. Αὐτοκράτορες, οἵτινες αὐτοὶ μεγάλῃ παιδείᾳ μετείχον, αὐτοκράτορες κατὰ γραμμὴν παπαιδευμένοι, αὐτοκράτορες τῶν ὁποίων καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες καὶ ἐκείναι, αἵτινες

1) Βλέπε εἰς τὰς κατὰ καὶ μὲν ἄλλα, ἀναγνώστα, πημερον λεηρονηθέντα, ἐν τῷ Εἰρηόγειῳ καὶ ἐν τῷ Ἰωάν. (Venetiis, 1730) S. 571, 572, 573. Ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ προστίθεται τὸ ὄνομα τοῦ Προσητάου καὶ τοῦ Φιλοσοφικοῦ οὐλοιο παιδῆς εἶναι οἱ δυσκόπως μαθητόντες, οἱ δασκάλους.

2) Ἀρχαῖαι δὲ ἡ τεχνολογία ἀπ' αὐτῶν τῶν λέξεων Κέραιε Ἰησοῦ...

δὲν ἴσαν ἐξ ἡμῶν ἀλλὰ ξένοι¹⁾, καὶ τότε αἱ θυγατέρες καὶ οἱ υἱοὶ αἱ συγγενεῖς καὶ οἱ ἐν τῇ αὐτῇ δὲν ἑστεροῦντο ἀνωτέρας παιδεύσεως, ἦτο δυνατόν (να μὴ φροντίσωσι καὶ περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν τότε ὑπαρχόντων ἀνωτέρων σχολείων; Ὁ Κομνηνός Ἀλέξιος ἐδέξατο ὅπως καὶ ἐν ταῖς ἀνωτέροις σχολαῖς, ἐν αἷς ἐδιδάσκοντο τὰ στοιχεῖα τῶν ἐπιστημῶν εἰσαχθῆ ὑποκειμενικώτερῃ ἢ διδασκαλίᾳ τῶν ἑρῶν μαθημάτων ὑπάρχουσα μὲν ἀλλὰ στοιχειώδης καὶ ἀνεπαρκῆς φαίνεται διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας καὶ τῆς τῶν ὑπαλλήλων τάξεως καὶ τῶν βαθμολογῶν. Καὶ ἐν ᾧ σήμερον περὶ ἡμῶν τῆς ἐπιπέδου πρὸς περιορισμὸν τῆς διδασκαλίας τῶν ἑρῶν ἢ θρησκευτικῶν λεγομένων μαθημάτων εἰς τὸ τελευταῖον ἔριον ἢ καλύτερον εἶπαι εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ προγράμματος ἐξάλειψιν, τοῦτοντιον τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς μεγάλης εἰρήνης, τὴν Γαλλίαν ἐννῶ καὶ τὴν Γερμανίαν, μέρημινα καταβάλλεται διὰ τὴν θρησκευτικώτερον μὲρφοισιν τῶν νέων, εἰς τὴν Γερμανίαν μάλιστα καὶ μεθοδικώτερον, ὡς ἐν ἀρθροῖς εἰδικαῖς καὶ ἐν ἀλληλογραφίαις τοῦ Φημερῶ καὶ τοῦ παρισνοῦ Χρόνου τοῦ παραλλόντος εἰσως παρατίθηται.

Μὴ λησμονηθῆτω ἐπὶ τούτοις ἡ *Ἀυτοκρατορικὴ ἢ Βασιλικὴ Σχολή*, οὕτω ἀνωμασθήτω παρακαλῶ, ἦν συνέστησε παρὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὄμαίς ἀνεγερθὲν ὄρφανοτροφεῖον, τὸ γνωστόν τοῦ ἀγίου [Πέτρου] Παύλου. Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, ὡς ἐξιστορεῖ ἡ κόρη αὐτοῦ «εἰς ὑπερ αὐτοῦ ἀνήγειρον ὄρφανοτροφεῖον, παιδευτήριον τοῦτο πλεὸν πεποικῆως τοῖς ἐθέλουσι, παραέδου τοῖς προέσταμένοις τὴν ἐγκράσιον ἐκλιθεῖσθαι παιδείαν» ἐφρόντισε δὲ περὶ πάντων τῶν εἰς τὸ πᾶρᾶρτημα τοῦτο τοῦ αὐτοκρατορικοῦ

1) Ὅρα μὴ περιγραπῆς ἦσαν ἐπιστολὰς τοῦ *Τητῆ*, I καὶ τῆς αὐτοκρατορικοῦ Βόρδου τοῦ Sulzbach, τῆς ἀνεκασπῆτος ἀφῶρον Μουσῆ τοῦ Κωνσταντοῦ, τῆς μετνομοσπῆτος *Εὐαῖος* (ἢ Ἀλαμακῶν), τῆς ἀνεκασπῆτος καὶ ἀνεκασπῆτος. Αἰσὴ κατὰ τὸν Χουαῖοισι καίτοι ἐστῆτος «ὡς μὴ ἐπακλῆς ἔνοικον εἰς ἐπακλῆτος ἐπερὶ αὐθῆτος μέρημινα τοῖς ἀρῆταις καὶ οὐχὶ τοῖς ἀλλοκασπῆτος προμοσπῆτος». Ἀνεκασπῆτος παρατίθηται.

ὄρφανοτροφεῖον ἀφῶροντων ὡστε αὐτοκρῆς ἦτο¹⁾. Περὶ τῆς Σχολῆς ταύτης, τοῦ *Παιδευτήριον* τούτου, ὀλίγον τι περὶ τῆς ἡ Ἄννα προστίθηται ὅτι «παιδευτήριον ἐστῆτος τῶν γραμματικῶν» πακῶν ὄρφανοῖς ἐκ παρνοθαποῦ μῆτος συνειλεγμένοις, ἐν ᾧ «παιδευτῆς τις προκάθηται καὶ παιδες περὶ αὐτὸν ἐστῆται, οἱ μὲν «περὶ ἐρωτήσεως ἐπτοσπῆτος γραμματικῆς, οἱ δὲ συγγραφῆς τῶν «λεγόμενων σχεδῶν». Τοιαῦτα καὶ περὶ τῆς λογικῆς παιδεύσεως τὰ τοῦ Ἀλεξίου φροντισματα. Σημειωτοῦ δὲ ὅτι τὸ Ἀυτοκρατορικὸν τοῦτο *παιδευτήριον* (ἢ *Λύκειον*) συντηρήθη καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξίου, ὅτι τοῦτο ἔκατο παρὰ τὸ τοῦ ἀγίου Παύλου ὄρφανοτροφεῖον ἐπὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνὰ τὴν συνοικίαν τοῦ ἀγίου Εὐγενίου, παρὰ τὸ νῦν Γεῖαλί Κεῖοσκι (Σεράι-Μπορνοῦ²⁾) καὶ ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ἀρχεται καὶ ἡ κατ' ἐρωτήσιν καὶ ἀπόκρῆσιν διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς, ἀπάτης τῆς παιδευτικῆς ταύτης ἐργασίας σπηρῆσόμενης ἐπὶ τῆς προγονικῆς εὐκλειας, ὡς ἀνωτέρω εἶπον. Διδάσκαλοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφῆς.

Ἄλλ' ἰδοῦ, ἵνα ἄλλας λεπτομερεῖας παραλείπω, κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς τῶν Κομνηνῶν καὶ ἐπὶ τῶν Ἀγγέλων ἀπαντῶμεν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστολῶν λειτουργοῦν πλῆρες Πανεπιστημῶν, διότι περιελάμβανε καὶ ἱατρικὴν Σχολὴν εὐρῶ ἔχουσαν πρόγραμμα. Τὴν ὑπαρξὴν τοῦ Πανεπιστημίου τούτου καὶ τῆς ἱατρικῆς καὶ Μαθηματικῆς Σχολῆς ἀνεκάλυψα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐξετάζων σεμνὸν βιβλίον ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ φίλου κ. Α. Heisenberg³⁾ περιέχον τὴν Ἐμφρασιν τοῦ ναοῦ μετ' εἰκόνων ἐξ ἀρχαίων χειρογράφων, ναοῦ, ὅστις ἦτο μνημοθέσιον αὐτοκρατορῶν καὶ

1) *Ἀλεξ.* ἐκδ. Teubner S. 290, 292, 293. Ἐν, α. 292 φέρεται «ὄρφανοτροφεῖον δὲ προκαρῆσται, ὅτι ἡ πρὸς τοῖς ὄρφανοῖς καὶ ἀποστραμῆτους [μῆτος ἀποστραμῆτος] φιλοκασπῆτος τοῦ αὐτοκράτορος».

2) Mordtmann, *Requisita topogr.* S. 50 . . . περὶ τῆς πόλεως τοῦ Εὐγενίου κατὰ Γρηγορῶν «παρὰ τὸ *Τοιαῖ-Κεῖοσκι* (ὑπερ νῦν χρησιμοποιεῖται ὡς Μουσῆον τῶν ἐλακρικῶν ἀρχαιοσπῆτος), τῆτος τῶν Ἀυτοκρατορικῶν Μουσῆων διασπῆτος ἀρῆτος ὑπὸ τοῦ Ἐξ. Χαλῆξ Ἐξῆμι βῆτ.

3) Apostelkirche, Leipzig 1905. 4

πατριαρχών, ἐκρημάτισε δὲ καὶ πρῶτον πατριαρχεῖον μετὰ τὴν Ἰαλουσίν (ἐν Φοινίχ). Ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἐκρημάσεως ταύτης Νικολάος ὁ Μεσαριτῆς ἐκ ΚΠελοῦ, σκουροπόλεξ ὢν τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ πάλαιτῃ θείῳν καθόν πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως ζῶν καὶ εὐραϊκῆς κατὰ τὴ λυπηρὸν γεγονός, διότι ἐν τῇ περιβόλῃ τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ εὐρίσκατο τό τε προκαταρκτικὸν σχολεῖον καὶ τὸ Πανεπιστήμιον λέγει ἀκριβῶς ὅτι αὐτὸ τούτο ἐστὶν ἀληθῶς «ὁ μέγιστος ὄντας τῶν νεῶν ἀειρηνίζεσθαι»¹⁾ ὁ γὰρ δὴ παρὰ τῇ ἱερῇ καθῶ καὶ τὰ σχολεῖον, ὡς καὶ μετὰ τὴν Ἰαλουσίν.

12. Τί δὲ εἶπω περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ ἐκπαιδεύσεως; Εἶναι ἐπιλόγοι καὶ ἐξιστημῆτος. Ἡ Νικαία διετήρησεν ἀνώτατον Παιδευτήριον, ὠνομάσθη δὲ καὶ διὰ τὴν αὐτῆς ἑκτακτοῦ σπουδῆν λογίων ἀνδρῶν, Νίαι Ἀθήναι²⁾. Οἱ δ' ἐν αὐτῇ βασιλεύσαντες καὶ ἱεράτατα Θεόδωρος Β' ὁ Λάσαρις (— 1258) τίνος παιδείας ἦσαν ἀμέτοχοι;

13. Τί δὲ καὶ περὶ ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων; Δὲν εἶναι Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὅς ἄρα τῇ εἰς ΚΠελοῦ ἐπανόδῳ τοῦ θρόνου κατὰ μέγαρον τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλευσάντων διάρρισε Γεώργιον τὸν Ἀκροπολίτην, ἔχοντα ἤδη τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου, διδάσκαλον τῶν μαθηματικῶν κατ' Εὐκλείδην καὶ Νικόμαχον καὶ τῶν Φιλοσοφικῶν κατ' Ἀριστοτέλην ἐν τῇ Ἡρωϊκῇ Σχολῇ τῶν Ἐγκοκλίων μαθημάτων, μεταχειρίσαστο δ' ἔπειτα αὐτὸν μετὰ τὸ 1267 καὶ εἰς πολιτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ διπλωματικὰ ἀποστολὰς (εἰς Τραπεζοῦντα, εἰς Λαύνα);

Δὲν ἦλθον μετ' αὐτοῦ ἐκ Νικαίας Γεώργιος ὁ Παχυμύτης καὶ Γεώργιος ὁ Κέντιος, ὁ μεθῦστερον (Γρηγόριος) πατριάρχης³⁾,

1) Τὸ πρόγραμμα εἶλον ἀεὶθενα πρὸ μεγάλῃ πρὸς εὐλαϊκὰ γὰρ τὸν Ἐκρημῶν ἐν τῇ Τεχνολογίᾳ ἀναμνήσασθαι τῶν φίλων ἱερῶν πρὸς ἱερῶν τῶν ἐκείνην τὸ ἐκείνην (ἀεὶς τῶ ἀναλυτικῷ προγράμματι).

2) Ὁ Μεσαριτῆς τῇ 1206 εἰς Νικαίαν μεταξὺς ὑπαρχῆτος Θεόδωρον τῇ Λαυκάρι καὶ ἱεράτης ἀκροπολίτης Ἐπίτου.

3) Ὁρα Νίκαια 1206 τ.σ. — παραρτ. ἐκτ. Βασιμῶν — Γιδῶν, Ἐκκλ. 41. 1902.

3) Krumpholtz, B.L.G. 95, 478.

ὅστις κατὰ τὴν νεότητά αὐτοῦ εἰς Νικαίαν ἀκόμη μετέβη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἑλληνικῶν αὐτοῦ σπουδῶν; Δὲν εἶναι ὁ Κύπριος αὐτός, ὅστις πρὸς διευκόλυνσιν τῆς παρὰ τῇ λαῶ διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ πρὸς κοινὴν προαγωγὴν τῆς παιδείας καὶ σχολικὰ συνέγραψε βιβλία, ἐν οἷς καὶ παραφορᾶσαι εὐρηγται εἰς πεζὸν λόγον τῶν αἰσωπειῶν μύθων καὶ μυθολογικῶν ἐν γένει τεμαχίῳν, καὶ τῶν τοιούτων; Ἄλλὰ τί λέγω; Τί προτερον εἶπω ἢ τί ὑστερον ἐν τόσον ὀλίγῳ χρόνῳ καταλέξω; Δὲν εἶναι ταῦτα ῥητορικὰ ὑπερβολὰ πρὸς ζήτησιν ἐπευφημιῶν.

14. Μετὰ τὴν ἀνάγκησιν τοῦ Βυζαντίου ἢ καλλιέργια τῶν γραμμάτων νεῶν ἀνεκτίσαστο ζωήν. Λυποῦμαι ὅτι δὲν εἶναι καιρὸς ἐν ἀναπτύχῳ ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν καθόλου, τῆς ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, ἀναγεννήσεως, ἧς τὸν νεότερον ἑλληνισμὸν ἐπιτηδειότατα παρεσκευάσαστο καὶ τὴν Μεγάλην Ἀναγέννησιν τὴν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ ἀπειργάσαστο. Ἐν πράγμα, παρακαλῶ εἶλου τοῦς σ. ἀκροατάς μου ἵνα ἐνθυμηθῶσιν: ὅλοι οἱ Παλαιολόγοι ἦσαν ἐς ἄκρον πεπαιδευμένοι καὶ βήτορες, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν τῇ διαδοχῇ αὐτῶν ὑπεισελθόντες Κωνσταντινοῦ, οἵτινες τῇ θυγατρὶ, τῇ κυρῇ Θεοδώρα ἐν λόγῳ ἦδη δημοσιευθέντι συμβουλεύουσι: «μὴ κατοικεῖν περὶ παιδείαν καὶ μάθησιν»¹⁾. Οἱ ἐπ' αὐτῶν μάλιστα ἀκμάσαντες λογιώτατοι ἄνδρες, ἑκτακτοὶ φιλόλογοι, ἐρμηνευταί, κριτικοί, ἱστορικοί, μαθηματικοί, ἀστρονόμοι, καθῆγγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ὢν τὰ ὀνόματα δὲν ἀναφέρω, λαμπρὰς σελίδας πληροῦσιν ἐν τῇ Βυζαντινῇ Γραμματιολογίᾳ. θεωροῦνται δὲ πράγματι καὶ πρέπον ἵνα θεωρῶνται πρόδρομοι τῆς μετὰ τὴν Ἰαλουσίν Ἀναγεννήσεως τῶν Γραμμάτων, τῶν Τεχνῶν καὶ τῶν Ἐπιστημῶν ἐν τῇ Δύσει: καὶ ἀξιώτατοι ἀντιπρόσωποι τῆς πολυσχιδοῦς παιδεύσεως. Ἐν τῇ σημείῳ τούτῳ γενόμενος πάντως

1) Ἐν αἰτίῳ Γ. καὶ Ε' Ἐκπαρσίας Β. 425—428, εἶτα ἐν Παιρησῶν, ΙΑ', 264. ἘΕ' ἄλλου χειρογράφου ὁ αὐτὸς ποσὶς ἀλλοῦ κ. Β' Ἀντωνιάτης ἔγραψε ἀποφῶσιν εἰς . . . ἐν τῇ αὐτῇ αἰτίῳ Δ', 518—522.

τάλλα παραλείπειν δὲν δύναμαι: ἵνα τῇ στιγμῇ ταύτῃ, καταλλήλῳ ἔθω, μὴ μαρῶθω *Μακρονίλ τῷ ἀποκρίτορος Παλαιολόγου*, συμπαθεῖς ἐν τῇ πολιτικῇ, τῇ φιλολογικῇ καὶ τῇ παιδαγωγικῇ ἐπιστήμῃ ἀνδρός. Αἱ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ διάδοχον Ἰωάννην Ἰουδοῦκα βασιλικῆς ἀγωγῆς, εἶναι ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀξίαι: μεῖζονος προσοχῆς ἵνα ἀξιωθῶσιν. Δὲν ἀναφέρομαι εἰς τὴν *Βυζαντικὴν Γραμματιολογίαν* τοῦ μακαρίτου Kraumbacher, ἀλλ' ἐξαιρῶ ἐκ τῶν ὑποθηκῶν ταύτων, αἰτίνας ἀποτελοῦσαι μνημείον ἀξιοσπουδαίον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως καὶ λογιστικῆς τοῦλάχιστον τῆς ΝΣΤ' διὰ τὰ ἐπίκαιρον¹⁾. Ταύτην ἐπρεσαν οἱ εἰρηνοποιοὶ ἢ οἱ πολεμιστικοὶ ἵνα ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν, διότι λέγει ὁ αἰεθίμος αὐτοκράτωρ «*ἤθισον εἰρήνης αὐθένι, αὐ μόνον τῆς «ἰδιωτικῆς ταυτησί τῆς καθ' ἑκάστον, ἀλλὰ δι' καὶ τῆς κοινῆς τῆς «τῶν ἀρχόντων πρὸς ἀρχοντας»*. [Καὶ πολλῶν γε μᾶλλον ταύτην ἐκαίτης προτίθημι, ἅτε τοῖς πολλοῖς ὠφέλιμον, καὶ χρηρηθοσαν θατέρω τὰς ἀφορμὰς. Εἰ γοῦν ἐνόν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ματὰ πάντων εἰρήνευε καὶ μηθενὸς ὑπάρξη; κακοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῖς τοῦτο ποιοῦντας πειρῶ κυλύειν. Μηδὲ πολέμει: πρὸς ἀδελφοῦς τοῖς ἀπὸ Χριστοῦ, μήτε μὴν πρὸς ὄντινον ἢ βαρβάρων ἔθνος ἐν σπουδαῖς σοι καταπατάν, καὶ τιραίν αὐτὰς ἐθέλων. Δεῖ δὲ δεικνύναι τὸν ἄνδρα ἀδικεῖν ἐθέλωσι: πάντα τρόπον. Οὐ γὰρ ἀγαθὸν ἀκίνητον εἰς ἄμικον εἶναι, «ἀλλὰ δυσκίνητον εἰς ὀργήν».]

Β'.

15. Καὶ διήλθετε μετ' ἐμοῦ, Σ. Δ. καὶ λοιποὶ φιλόμουσοι ἀκροαταί, ὑπερχλιετῆ ὁρόμον τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἀφρόχως ποσὶ. Κατὰ τὴν χλιεταριῖδα λοιπὸν ταύτην, ἦν, ὡς εἶδομεν, διήνυσεν ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς ἐν ποικίλαις καὶ περιέργοις ἀσχολίαις καὶ πράγμασιν, ἢ ΚΠολίς, ἢ κοσμοπαμπόθητος αὐτῆ Πόλις, ἦτο ἡ ἔδρα

1) Migne, Pat. G. 156 p. 304. Ὅρα καὶ Lettres de l'empereur Manuel Paléologue — Lagrand, 1893, ἐπιστολογραφικῆς, ἐξιολογοῦσῆς: ἐν γένει ἐπὶ τῷ Παλαιολόγῳ.

τοῦ καθόλου πολιτισμοῦ, ὁ πολιτισμὸς δὲ οὗτος εἶναι ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, τῶν Ἑλλήνων τὸ εἶδημα, τῶν Ἑλλήνων τὸ θαῶμα, ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΗΜΩΝ τὸ καύχημα. . . . Οἱ Βυζαντινοὶ δύνανται καὶ ἱστορικῶς δικαιοῦνται ἵνα καυχῶνται: ὅτι τὰ κακτημένα διεφύλαξαν, διεκράτησαν καὶ εὐχαρίστως διέδωκαν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, μεθ' ὧν κατὰ διαφόρους καιροὺς διὰ διαφόρους λόγους εἰς σχέσεις ἤλθον. Εἶναι ἀνάγκη (ν' ἀπαριθμήσω ταῦτα; Οὐχί!). Ὅλα ἐφάνησαν εὐμνήσιμα καὶ εὐγνώσιμα, πλὴν ἐνός. Ἐν μῆ λέξει «οὐδὲν ἔθνος «οἰονδήποτε ὄνομα φέροι, ἐξέφυγε τῶν δικτύων τῆς εὐγενεῖς τοῦ «Βυζαντίου δράσεως»²⁾. Ὅλα τοῦτο κηρύττουσι καὶ εὐγνωμονοῦσι.

Ὅταν ἐνθυμηθῶ ὅτι τόσαι πραγματίσαι βυζαντινῆς, ἢ κόραι ἄλλαι: τῆς εὐγενεῖας τοῦ βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ ἐξαπεστέλλοντο προθυμώτατα εἰς ἐξυπηρέτησιν μὲν πολιτικῆς, ἀλλ' ἅμα καὶ ἡμερώσεως πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ρωσίας καὶ αὐτῆς τῆς ἑγγύς Ἀνατολῆς καὶ ἐγένοντο ἀγγελοὶ χαρᾶς — ἴσως αὐταὶ κρυφίως δυσφοροῦσαι πως — καὶ διδάσκαλοι εὐγενεῖας καὶ ἐθνομιστοσύνης . . . ἐγὼ — διαβαρῶ ὑμᾶς — ὑπερφηανεύομαι. . . . Ὁ πολιτισμὸς οὗτος, ὁ βυζαντινός, ὁ μέχρι πρὸ δεκάδων ἐτῶν περιφρονούμενος καὶ μυκτηριζόμενος καὶ ὑφ' ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ἐν μέσασι Ἀθήναις, ὡς ἰδίαις ὡσὶν ἔκρουσα καὶ ἰδίαις ἄμικασιν ἀνέγνω³⁾, ἀνεξετάτως ἔξανα διδάγματα εἰσδεχομένων ἔχει: ἀδιαφιλονείκητον ὑπεροχὴν (incontestable supériorité) ὁμολογεῖ σπουδαῖος βυζαντινολόγος ὁ Ch. Diehl. Τὸ Βυζάντιον ἦτο «τὸ *Πορταῖ* τῷ Μεσαιῶνος. Ἀλλὰ τοῦτο εἶπον πρὸ πολλοῦ οἱ ἡμέτεροι διδάσκαλοι καὶ ὁ καλῶν αὐτῶς: διὸ λέγων αὐτὸ οὐτ' ἐγὼ οὔτε ἡμεῖς, ἐπισεικῆς μου ἀκροαταί, φοβήθητε μὴ κατηγορηθῶμεν, ὡς ἐρωσταί, ὡς ἐθελοτυφλοῦντες. Μὴ γένοιτο εἰς προσθήκην ἁμαρτιῶν, ἀλλ' εἰς κρυψισμὸν καὶ κάθαρσιν ὅσα λέγω. Γνωρίζομεν τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν καὶ τὰς πολ-

1) Περὶ Λόγου Κωνσταντίνου παρὰ Φραγκοῦς σ. 376.
2) Περὶ R. W. and H. u. d., Empire grec. ἐν Προλόγῳ X, «*qui remplit n'empêche a son influence»*.
3) Περὶ καὶ *Ἱστορία*, Βολ. Ἄλωσι, ΚΠόλις, 1890 σ. 10.

λὰς ἑλλείψεις, ἀνομολογοῦμεν τοῦτο καὶ δὲν ἀποκρύπτομεν. Ρίψατε ἑμῶς βλέμμα ἐπὶ τῆς καθόλου καταστάσεως τῆς συγχρονίζουσας τῆ μεσαιωνικῆ περιόδου τῆς ἑλληνικῆς Ἱστορίας Εὐρώπης, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἰσπανίᾳ, εἰσδύσατε εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὰς αὐτὰς τῆς Εὐρώπης, θὰ παρατηρήσητε ἀνεύκτως μετὰ τινος ἐνδομύχου ἠθικῆς ἱκανοποιήσεως ὅτι τὰληθῆ διδάσκω, ὅτι ἡμεῖς οἱ ΚΗπολίται, οἱ λογοθέται μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, οἱ κουροπαλάται, οἱ γελοτοποιηθέντες πρωτοσπαθάρια καὶ σπανίθροκανδιδάτοι ἐγενόμεθα διδάσκαλοι καὶ ὁδηγοὶ τῶν Εὐρωπαίων, τῶν ξένων, τὰ πρωτότυπα τῶν ἀρχαίων προγόνων προϊόντα καὶ μνημεῖα προβαλλόμενοι αὐτοῖς παιδεύματα καὶ ἐξηγούμενοι. Εὐτόχημα — τιμὴ μου —, ὅτι τὴν γνώμην μου ταύτην στηρίζει ὁ πρότασις τῶν ἐν Γερμανίᾳ φιλολόγων Wilamowitz von Moellendorff, ὅστις ἀποκαλεῖ τοὺς Βυζαντινοὺς συναδέλφους καὶ ἐξαιρεῖ τὴν ὀξύνοιαν αὐτῶν (unsere Kollegen . . . Ihr Scharfsinn ist gar nicht gering)¹⁾.

16. Θὰ παρατηρήσητε ὅτι μετὰ τὴν Ἰλωσην ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πατριαρχείων διεφυλάξαμεν, ὡς ἐδυνάμεθα καὶ πατρίδα καὶ θρησκείαν καὶ παιδείαν. Ταῦτα συνεκράτησαν ἡ πρεσβυγενὴς αὐτῆ Σχολή, ὡς πάντες γινώσκουσι καὶ οἱ μὴ γινώσκοντες, ἐάν ποῦ ὑπάρχωσιν, ἅς τὸ μάθωσιν. Αὐτὴ εἶναι ἡ Σχολή, ἡ ἀληθὴς, ἡ μόνη πατριαρχικὴ, ἧτις συνεχίζει ἀπὸ τῶν χρόνων Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου — οὐ τὸ ὄνομα ἐμνημονεύθη — τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἔθνικὰς παραδόσεις διὰ Ματθαίου τοῦ Καμαριώτου, τοῦ καὶ πρὸ τῆς Ἰλώσεως διδασκάλου, μετ' αὐτὴν δὲ καὶ πρώτου Σχολάρχου τῆς ἀνασυστάσεως πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία ἐγένετο ἡ διάδοχος τῆς βυζαντικῆς αὐτῆς, ὡς λέγεται ἐν τῷ Θρηνημῷ τῆς ΚΠέλεως, καὶ ἡ Μεγάλῃ Σχολή, ἡ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν πατριαρχείων ἔκτοτε πατριαρχικὴ, οὐχὶ Θεολογικὴ ἢ Οἰκουμενικὴ, ἢ τῶν γραμμάτων τῶν τε ἔσω καὶ τῶν ἔξω ἐστία, αὐτὴ εἶναι ἡ

1) Eur. Hrael. 1^a, 194.

Σχολή, ἧτις καὶ τὸ ἔθνος ἐβοήθησε, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐβοήθησε, καὶ αὐτὸ τὸ βασιλείον κράτος ἐβοήθησε, διότι ἐξ αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς ἐλαμβάνοντο καὶ ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες καὶ ἐρμηνεῖς, οἵτινες βοήθουντες τὸ κράτος ὑπεβοήθουν μετ' ἄλλας τὰς ἀνθρωπίνους αὐτῶν ἀδυναμίας καὶ τὸ ἔθνος, ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων μέχρι Ἀλεξάνδρου Κωνσταντινίδου (πασσά, τοῦ πρὸ τριετίας ἀποθανόντος¹⁾). Ἡ Μ. Ἐκκλησία διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς ἐστήριξε τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, ἧς κέντρον ἦτο ἡ Μ. τοῦ Γ. Σχολή. Ὁ μέγας πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ'. ἐκήρυξε δημοσίᾳ ἐπὶ τῇ τελετῇ τοῦ Ζωγραφείου τῇ 19 Ἰουνίου τοῦ 1911 αὐτῇ λέξει τὰ ἑξῆς: «Ἡ Μ. τοῦ Χ. Ἐκκλησία . . . ὡς τῆς πίστεως θεματοφύλαξ ἐτήρησε καὶ τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν. Καὶ ἕτερός τις λόγος ἐπέβαλε τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ «τὴν υπεράσπισιν τῆς ἔθνικῆς γλώσσης» καὶ πρὸς τὸ Φανάριον ἐκ «Πέραν στρέφων ἐξηκολούθησεν:» εἶναι ὁ λόγος ἐκεῖνος τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς, ὁ αἱματόφυρτος, εἶναι ὁ φάρος ὁ ἀειθαλής, ὅστις ἐπέβαλε τὴν διαφύλαξιν τῶν πατρῶων παραδόσεων τῶν ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκεῖνου στηριζομένων. Ἀδύνατον ἡ Μ. Ἐκκλησία ἵνα «λησμονήσῃ τὸ παρεθόν. Ἡ Ἐκκλησία, ἔλεγε τέλος διαφερῶν «ἀπὸ βᾶθους ψυχῆς καὶ καρδίας, τὰς παραδόσεις τῆς ἔθνικῆς γλώσσης καὶ θρησκείας θὰ κρατήσῃ πάντοτε ὕψιλά.» Καὶ μήπως καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτι ἡμερῶν ἡ Μ. Ἐκκλησία δὲν ἀπέδειξεν ὅτι σθεναρῶς καὶ ἐρρωμένως ἀντέχεται τῶν ἔθνικῶν παραδόσεων καὶ δὲν ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς, ὡς λέγει σοφὸς Ὀλλανδὸς, ὁ Hesseling ἐν τῇ περὶ βυζαντικῶν πολιτισμοῦ σοφῇ Ἐγχειριδίῳ αὐτοῦ, εἶναι *indestructible*, ἧτοι ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς εἶναι ἀπαράθραυστος; Καὶ εἶναι τῷ ὄντι καὶ θραυόμενος ἀπαράθραυστος.

1) 23. Φεβρ. 1918.

Η ΑΝΩΤΑΤΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧΗ.

Η Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμηνικός Πατριάρχης καὶ νῦν
ὁ Τοπικηγέτης πᾶσι Σιβ. Ἅγιος Κωνσταντῖνος Κων. Νικόλαος.

Τὸ Δ. Ε. Μ. Συμβούλιον.

ὁ ἅγιος Ἀγκύρας Γερβάσιος, Πρόεδρος.

• • Βιζύης Ἀνθίμος.

• • Αἴνου Ἰωάννης.

• • 40 Ἐκκλησιῶν Ἀγαθάγγελος.

Πάλλος Α. Καραθεοδωρής.

Σταῦρος, Θωμάρχης.

Ἄγγελος Ἰωαννίδης.

Ἰωάνν. Κεχαγιόγλου.

Θησεύς Παπαδόπουλος.

Ἄθ. Μποτσάκης Ἀθανασιάδης.

Ἄλ. Πιππός.

Νικ. Φερμάνογλου.

Η ΕΦΟΡΕΙΑ.

Ἅγιος Περδίκης Γερβάσιος, Πρόεδρος.

Α. Ζωρίφης, ἐπίτιμος ἰαβήρος πρόεδρος.

Γ. Ἀποστολίδης.

Ι. Μεγαλοκόπουλος.

Κλ. Κωκυλάτος, Γραμματεὺς.

Γ. Καραβοκυρός.

Στ. Ασωντιάδης.

Σ. Καραϊωσήφορδου, Τημίας.

ΚΑΘΗΓΗΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ.

ὁ Μ. Καττήγης Ἀλ. Ζώτας.

Χ. Παναγιώτης.

Σχολάρχης.

Σ. Μπάρκας.

Ν. Βοδρός.

Γ. Παπαδόπουλος.

Η. Παπακωνσταντίνου.

Δ. Γεωργιάδης, ἱεροδ.

Α. Δελλογιάννης.

Α. Καραβόσης.

Β. Α. Μουστακίδης.

Δ. Πατρόπουλος.

Μ. Αδωντόπουλος.

Σ. Λαδικός.

Γ. Λικιόπουλος.

Δ. Ἀσπρόπουλος.

Ε. Ἀρβανιτάκης.

Ε. Φλώρος.

Δ. Σάρρος.

Κ. Χριστοφορίδης.

SISMANOGILIO